ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում ընդունվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերը).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամենայն ժամ.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".
Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговаго Дома Л. и Э. Метцль и Ко, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱՊՐԻԼԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 8 ՌՈՒԲ.
Ապրիլի 1-ից մինչև մայիսի 1-ը 85 կոպ.
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ. ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ.

Էջմիածնի Գէորգեան Հոգևոր Ճեմարանի Վարչութիւնը յայտարարում է, որ հանգուցեալ Ա. Ղուկասեանի կտակած գումարի տոկոսով պէտք ուղարկվի արտասահման հայկական և աստուածաբանական գիտութիւնների մէջ կատարելագործվելու համար «մի հայ լուսաւորչական հոգևորական կամ հոգևոր կոչումն ընդունող անձն, որ «խոստանում է ծառայել հայ եկեղեցուն և ժողովրդին», Կովկասեան շրջանում, Թիւրքիայում կամ Պարսկաստանում.
ա) Ցանկացողները, համաձայն կտակի, աւարտած պէտք է լինեն Գէորգեան Հոգևոր Ճեմարանի դասընթացքը.
բ) Խնդրագրի հետ պէտք է ներկայացնեն իրանց աւարտման մրցագրի վաւերացրած պատճէնը.
գ) Ճեմարանի Մանկավարժական Խորհուրդը նախապատւութիւն կը տայ աստուածաբանութիւն, պատմութիւն, լեզուագիտութիւն, գրականութիւն, երաժշտութիւն և իրաւաբանութիւն (մասնագիտօրէն եկեղեցական իրաւունք) ուսումնասիրել ցանկացողներին.
դ) Որոշված է տարեկան տալ 800 րուբլի.
ե) Մինչև առաջիկայ մայիսի 20-ը Ճեմարանի Վարչութեան հասած խնդիրները միայն քննութեան կառնվին.
Տեսուչ ճեմարանի՝ Բագրատ վարդապետ
(օ.մ.) առ. 191. 3—1

ՊԵՏԱԿԱՆ
ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՐԿՂՆԵՐԸ
ԿԱՏԱՐՈՒՄ ԵՆ ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ 25ր. մինչև 5000 ր.
ԿԵՆՍԱԹՈՇԱԿՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ 6ր. մինչև 600 ր. տարեկ.:
Անցեալ տարվանից սկսած, բոլոր ապահովագրութիւններով, որոնք ույժի մէջ են 5 տարուց ի վեր, ապահովագրվողները մասնակցում են իւրաքանչիւր տարվայ համար որոշված օգուտներին.
Մահվան վերաբերեալ կամ խառն ապահովագրութիւնները կատարվում են առանց բժշկական վկայութեան.
Տարեկան պրեմիաների վճարումները կատարվում են կէս-տարէնը, եռեք-ամսէնը և ամսէնը մի անգամ կանխիկ դրամով կամ թէ դուրս են գրվում խնայողական գրքոյկներից.
Ապահովագրական պայմանագրի և այլ տեղեկութիւնների մասին կարելի է ձրիաբար տեղեկանալ խնայողական կասսաներից, նոյնպէս և պետական խնայողական կասսաների Վարչութիւնից (СПБ. Фонтанка, 76).
առ. (П. 58608) 1—1

Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութեան Վարչութիւնը
խնդրում է Ընկերութեան անդամներին շնորհ բերել
ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
որը կայանալու է Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան ուսումնարանի դահլիճում, հինգշաբթի, մարտի 29-ին, առաւօտեան ժամը $11^1/_2$-ին. Паскевича ул. № 13.
առ. (կ. հ.) 186. 2—1

ՎՐԱՑ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ
Երկուշաբթի, ապրիլի 2-ին
ԿԸ ԿԱՅԱՆԱՅ
ԱՐՇԱԿ ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆԻ
ՄԵՐՈՒԺԱՆ
առ. Պատմական ողբերգութեան ներկայացումը: 194. 3—1

ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ
Ապրիլի 25-ին լոյս կը տեսնի «ՏԱՐԱԶԻ» յատուկ №-ը ամբողջովին նուիրված նահապետ դրամատուրգ
ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻՆ
աւելի քան 50 պատկերներով.
Բաժանորդագինը այդ ամսուայ №-ի 1 ր. մինչև ապրիլի 10-ը բաժանորդագրվողների համար, այնուհետև 2 րուբլի.
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, БЮРО ПЕЧАТИ, Голов. пр. 41.
(ա.օ.) առ. 26. 4—4

„ԿԱՒԿԱԶ և ՄԵՐԿՈՒՐԻՅ" ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ՆՆՋԱՐԱՆ-ՎԱԳՈՆՆԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ՄԱՐՏԻ 15-ԻՑ ՏԵՂԱՓՈԽՎԱԾ ԵՆ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՀՐԱՊ. Տ. № 3.
(Այն տան բակը, ուր գտնվում է Փոխադարձ Վարկի Ընկ.)
(կ.) առ. 166. 3—3

Բերլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԵՐԻ և սրտի.
Սրսկումներ նաև տուբերկուլիննեով.
Ընդունելութիւնը ամեն օր՝ առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը.
Католическая ул. д. № 10. Տելեֆօն № 792.
(չ.ու.) առ. 989. 100—99

ԲԺԻՇԿ
Գր. ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց
հիւանդութիւններ
Ընդունում է հիւանդներին իր նոր բնակարանում Գանօվսկայա փողոց, տուն Սէլլանօվների, № 18, տելեֆօն 615.
Առաւօտեան 12—1 ժամը
Երեկոյեան 5—6 ժամը
(ե.հ.կ.) առ. 819. 100—79

Садъ „Лѣтній Театръ"
(Михайловская ул. 65, д. д-ра Карапетяна).
Երկուշաբթի, մարտի 26-ին
ՅՕԳՈՒՏ Ս. ՍԱՐԳՍԻ ԾԽԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
կը կայանայ
ԱՌԱՋԻՆ
Գարնանային զբօսանք
Ծրագիր՝
Մանկական թափօր դրօշակներով, մանկական խաղեր (երեխաները մուտքի մօտ ստանում են ձրի դրօշակներ). Աւտոմատիկ հաւ, պտիտշվօ, տամբօչկա, ամերիկական վաճառք, յատկական ծուխ նուէրներով, բաղդի անիւ, նշանազարկ, օղակախաղ, գուշակող կին, կօնֆէտտի, բուֆէտ, զինուորական երկու նուագախումբ. Բեմի վրա կը նուագէ մանդոլինիստների խումբը.
ԳԱՐԻՆԵՐ
Մուտքը մեծերի համար 30 կոպէկ, իսկ փոքրերի՝ 15 կոպէկ.
Եղանակի փոխվելու դէպքում զբօսանքը յետաձգվում է կիրակի, ապրիլի 1-ին.
Սկիզբը ցերեկվայ ժամը 4-ին.
առ. 192. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
Ժողովրդ. ներկայացումներ կազմակերպող
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Չորեքշաբթի, մարտի 28-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐ. ԸՆԿ. ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԻ ԽՈՒՄԲԸ
Մասնակցութեամբ դերասանների
Ի յիշատակ Գ. Ն. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ
կը ներկայացնէ
ՊԵՊՕ
Կօմեդիա 3 գործ. հեղ. Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ.
Ներկայացումից առաջ Գ. Սունդուկեանի մասին կը խօսեն՝ պ. պ. Ա. Ի. Խատիսեանը և Շիրվանզադէն.
Մասնակցում են՝ տ. տ. Մանուչարեան, Ցասմիկ, Ս. Վարդիթեր, Վարդուհի, պ. պ. Աբրահամեան, Գասպոզ, Տէր-Աւագեան, Տէր-Գրիգորեան, Տէր-Դաւթեան և Փիրումեան.
Սկիզբն է երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին.
Ռէժիսեօր՝ Աբրահամեան
Հերթ. կարգադրիչներ՝ պ. պ. Գոլստեան, Երիցեան և Ստամբոլցեան
193. 1—1

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ.
Պրոֆ. Mathien-ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում.
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11.
(երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տել. № 1067.
(կ.չ.ու.) առ. 179. 100—3

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գօլ. պր. 21, տուն Երախտական Ընկ., տելէֆօն № 355.
Պահեստում միշտ կան մեծ քանակութեամբ բոլոր պաստառներ ամենավերջին ստիլով.
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կօպ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր րուլօն: Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում.
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ:
(ե.ու.) առ. 154. 50—5

ԽԱՉՎԱԾԸ ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

— «Ի խաչ հան զդա», խաչ հանիր դրան,—այսպէս էր պոռում հրէական ամբոխը 1912 տարի առաջ Պիղատոսի երեսին, պահանջելով ազատել Բարաբբա մարդասպանին և պատժել անմեղ Յիսուսին.

Եւ մարդասպան Բարաբբան ազատվեց, իսկ անմեղ Յիսուսը խաչ հանվեց.

Նա խաչ հանվեց, որովհետև ճշմարտութիւն, արդարութիւն, սէր էր քարոզում.

Նա խաչ հանվեց, որովհետև փարիսեցիների, սադուկեցիների, կեղծաւորների, հարստահարողների, կեղեքողների երեսին էր խփում իրանց յանցանքը.

Նա խաչ հանվեց, որովհետև քարոզեց, թէ ստրուկը, ծառան, մշակը, աղքատը նոյնպիսի մարդ է, նոյնպիսի եղբայր, նոյնպիսի՝ Աստուծու պատկեր, ինչպէս և իշխանը, տէրը, մեծը, հարուստը.

Նա խաչ հանվեց, որովհետև քարոզում էր, թէ բոլոր ազգերը, բոլոր ցեղերը մի են, և եղբայր, և հաւասար. «Չիք խտիր ոչ հրէի, ոչ հեթանոսի». Ամենքը մի են և եղբայր.

Եւ այդպիսի քարոզներով մարդկային կեանքի մեծ և արմատական վերանորոգիչը իր դէմ յարուցեց բոլոր հարստահարողներին, բոլոր իշխողներին, բոլոր տէրերին, բոլոր հզօրներին և բոլոր չարագործներին.

Բայց Յիսուսի խաչելութեամբ, տանջանքով գարթնեց համամարդկային խիղճը և մարդկութիւնը ձգտեց դէպի պայծառ, լուսաւոր, մարդասէր իդէալներ, դէպի հաւասարութիւն, եղբայրսիրութիւն, ճշմարտասիրութիւն.

Եւ Յիսուսի ետևից նրա աշակերտները, ճկնորս առաքեալները աւելի ու աւելի տարածեցին նրա վարդապետութիւնը, ուսումը, հետևելով իրանք էլ իրանց ուսուցչի կեանքին և օրինակին, այն է՝ խաչվելով, տանջվելով, չարչարվելով.

Առաջ եկաւ սօցիալական մեծ յեղափոխութիւն մարդկութեան կեանքի մէջ.

Բայց 1912 տարիներ բաւական չեղան կազմակերպելու մարդկութիւնը իսկական քրիստոնէական հիմունքների վրա, և մարդկութիւնը դեռ ներշնչված, ծնված է անարդարութեան, անճշմարտութեան, ատելութեան, կեղեքման և հարստահարութեան յատկութիւններով, որոնցով նա փայլում էր Յիսուսից առաջ.

Մենք հայերս նոյնպէս քրիստոնէութիւնը ընդգրկող ամենաառաջին ազգերից մինն ենք համարվում. Բայց կարող ենք այսօր ասել խղճմտանքով, որ մենք քրիստոնէաբար, այսինքն մարդասիրաբար ենք ապրում, ապրում ենք համաձայն մեծ վարդապետի պատուիրանների. Ոչ, մենք պաշտում ենք աւետարանը ձևականօրէն. մենք համբուրում ենք մագաղաթը, կազմը, բայց աւետարանի ներքին էութիւնը մնում է մեզ անծանօթ. Դեռ ոչ մի ժամանակ հայ ազգի մէջ չեն եղել այնպիսի խոր պառակտումներ, այնպիսի եղբայրատեցական արտայայտութիւններ, ինչպէս այժմ. դեռ ոչ մի ժամանակ չարը, ստութիւնը, կեղծիքը այնպէս չեն թագաւորել մեր կեանքի, մեր նիստ ու կացի, մեր գործողութիւնների մէջ, ինչպէս այժմ.

«Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց» վեհ, նուիրական խօսքերը, որոնք նշանաբան են խղճի, արդարութեան, ճշմարտութեան զգացումների վերածնութեան մեր մէջ, ձևական խօսքեր են դարձել մեր ամենքիս համար, նոյնիսկ անհասկանալի, անըմբռնելի.

Եւ այն պարզ, անպաճոյճ քրիստոնէութիւնը, որ դաւանում էին մեր հեռաւոր նախնիք և որը կայանում էր սիրոյ, փոխադարձ յարգանքի և համերաշխութեան, արդարութեան, ճշմարտութեան, անձնուիրութեան, զրկեալների, խեղճերի, թշուառների, հարստահարեալների պաշտպանութեան մէջ, անխարդախ և անկեղծ սիրոյ մէջ առ ընկերը, առ բոլոր մարդիկ—դրանից մենք շատ և շատ հեռու ենք.

Եւ սակայն յուսահատել պէտք չէ. 1911 երկար և ձիգ տարիներ «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց» խօսքերը կաթիլ առ կաթիլ ընկնելով ապառաժ քարերի վրա՝ ծակել, մաշել են շատ ապառաժ սրտեր և կատարել վերածնութեան գործը.

Եւ այսօր 1912-րդ անգամ կրկնելով «Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»՝ թող նայենք մեր սրտերի, մեր խղճերի խորքը և գտնենք այնտեղ պատասխան՝ ասելու գէթ այսուհետև՝ «Արդարև, յարեաւ ի մեռելոց».

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

21 և 22 մարտի

Լիվադիա.—Կայսրը և Կայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆէօդորովնան Գահաժառանգի և Օգոստափառ Աղջիկների հետ միասին հաղորդվեցին Լիվադիայի պալատական եկեղեցում.

—

Պարիզ.—Մարօկկօյի պետութեան վրա հովանաւորութիւն սահմանող պայմանագրի համաձայն՝ բոլոր կառավարական ձեռնարկութիւններն առաջարկվում են Ֆրանսիայից և հրատարակվում են սուլթանի հրովարտակներով. Ֆրանսիայի ներկայացուցիչը Մարօկկօյում հանդիսանում է գեներալ-կօմիսարը, որ հաւանութիւն է տալիս և հրատարակում սուլթանի հրովարտակները. Ֆրանսիան արտասահմանում իր վրա է վերցնում մարօկկահպատակների ներկայացուցչութիւնը. Ոչ մի միջազգային ակտ չէ կարող սուլթանը կապել առանց Ֆրանսիայի համաձայնութեան.

—

Լոնդոն.—Համայնքների պալատում Լլօյդ Ջօրջը յայտնեց, որ 1912 թ. բիւջէով եկամուտները ծախքերից 304,000 ֆ.-ով (?) աւելի են, ուստի և հարկ չը կայ նոր հարկերի (ծափ.).

Թագուհին 1000 ֆունտ նուիրեց գործադուլի հետևանքներից վնասվածների օգտին.

Երկաթուղիների վնասները գործադուլի առաջին չորս շաբաթում աւելի քան 500 հազար ֆունտ են.

—

Լոնդոն.—Համայնքների պալատը նիստերն ընդհատեց մինչև մարտի 28-ը.

Եկան բուլղարական պատգամաւորներ Գէօրգօվը և Միլէտիչը.

Հանքային բանուորների գործադուլի կօմիտէտը առաջարկում է աշխատանքները վերսկել. Մինչև այժմ յօգուտ աշխատանքների վերսկման կողմնակից են 201,013 բանւոր, դէմ են 244,011.

—

Մէլբուրն.—«Կրօմբանա» շոգենաւը, որ մարտի 17-ից դուրս էր եկել Գէդլէնդ նաւահանգստից դէպի Աւստրալիայի հիւսիսային նաւահանգիստները, խորտակվեց Բրումի մօտերը. 50 ճանապարհորդ և 80 նաւաստի խեղդվեցին.

—

Վաշինգտօն.—Չինաստանի ապստամբները պատանդ վերցրին 50 ամերիկացիների, որպէսզի արգելք լինեն Միացեալ Պետութիւնների միջամտութեան.

—

Բեռլին.—Բէտման Հօլվէգը երեկոյեան մեկնեց Կօրֆու.

Վիեննա.—Հիւսիս-արևմտեան Բոհեմիայի քարածխային հանքերում գործադուլը վերջացաւ.

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

22 մարտի

Պէկին.—Նախագահի կարգադրութեամբ նշանակվում են՝ Ջժանցզօլինը զինուորական մինիստրի օգնական, Սիւյցզիանը արդարադատութեան մինիստրի օգնական. Այս օրերս սպասվում է Տանշաօյի վերադարձը. Կաբինէտի անդամները մայրաքաղաք կը մտնեն ծովով Շանխայի վրայով.

—

Ուրգա.—Խորբէնից եկած մօնղոլական իշխան Արախուագունին ասելով ներքին Մօնղոլիայի բովանդակ ազգաբնակութիւնը վճռել է անջատվել Չինաստանից և մինչև վերջին արիւնը կռուել անկախութեան համար.

—

Կուլջա.—Աշարի զօրքի այն մասը, որ մնացել էր ապստամբ մօնղոլներին, գնաց դէպի Նոր-Սույդուն.

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

22 մարտի

Ուրմիա.—Եկաւ Սամադ խանից նշանակված Ամիրի-Աշարը. Նոր-նահանգապետը վերացրեց ստրկութիւնը և վերականգնեց հին վարչական հաստատութիւնները.

Սալար-ուդ-Դօվլէի հրամանով Սօուջ-Բուլաղի ոստիկանները քրդական ցեղերից հեծելազօր են կազմակերպում.

—

Բագու.—Պարսկաստանից վերադարձաւ Սալիխանի գունդը, որին դիմաւորեց բազմաթիւ հասարակութիւն.

—

Մեշէդ.—Մեր զօրքերը արքայական բաղադրեցին մութէ-վալի-բաշին, որ զլուխ կերպով շնորհակա-

լութիւն յայտնեց գերեզմանը և մզկիթը ամբողջ պահելուն համար։

Ձերբակալվեց ժողովուրդը գրգռող մի սէիդ և 24 կասկածելի անձինք, որոնք յանձնվելու են նոր նշանակված նահանգապետին։

Աւազակների պարագլուխները աղան Իւսուֆի առաջնորդութեամբ անյայտացան քաղաքից։ Աւազակներից սպանված են 39, վիրաւորված են 26 հոգի։ Մեր կողմից վիրաւորված են 2 զինւոր։ Քաղաքում հանգիստ է։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

21 մարտի

Կ. Պոլիս.—Բուլղարական սահմանագլխի վրա բուլղարական մի հրոսակախմբի ձեռքով նետված ռումբից սպանվեցին չորս Թիւրքեր։

Թիւրք-սերբական սահմանի վրա Թիւրք ժանդարմները գրաւել են ալբանների համար ուղարկվող զէնքերը։ Սպանված են երկու ալբան։

22 մարտի

Կ. Պոլիս.—Զմիւռնիայի շոգենաւով տեղս եկած ռուսը, վրացին և բուլղարահայը ձերբակալվեցին Բաթում մեկնող շոգենաւը ոտք դնելիս։ Նրանց մոտ գտնվեցին 9 ռումբ և 2 փաթեթ ուժանակ։ Յետոյ պարզվեց, որ յիշեալ անձինք եկել էին Վառնայից։ Իրան բուլղարահպատակ անուանող հայ Գրիգորը ունի զանազան պետութիւնների անցաթղթեր։ Կասկածում են, որ նա վտանգաւոր անիշխանական է։

Այստեղ բերին Սալոնիկում ձերբակալված և Պոդգորիցայի բանտից փախած չերնոգորական պետական յանցաւորներին և նախկին մինիստր Իվանիչին, որ ապա ազատ արձակվեց ոստիկանութեան հսկողութեան ներքոյ։

Եանինայի մոտերը ալբանները յարձակվել են ժանդարմների վրա և սպանել են նրանցից երկուսին։ Կիւստենդիլի մոտերը Թիւրքական զինանոցը պայթեցված է ուժանակով. 4 զինւոր սպանված են։

Բէնգազի.—Իտալական զորքերը ցրեցին Թիւրք-արաբական մի զորամասի. իտալացիք կորցրին 1 սպանված և 2 վիրաւոր. Թշնամու կորուստն է 100 սպանված և վիրաւոր։

Հռոմ.—Լուինոյում բռնվել են երկու աէրոպլաններ, որոնք Ֆրանսիայից են եղել ուղարկված։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Ընտրական պայքար եւ հայք

Կ. Պոլիս, 14 մարտ

Օսմ. խորհրդարանը տակաւին իր վերջին շունչը փչած չէր, երբ արդէն սկսաւ ընտրական պայքարը Իթթիհադ և Իթիլաֆ կուսակցութիւններու միջև։

Այդ պայքարը բնական է որ աւելի սուր հանգամանք պիտի ստանար խորհրդարանին փակումէն յետոյ՝ մինչև ընտրութեանց վախճանը։

Թիւրք երկու կուսակցութեանց պայքարին վերաբերեալ զանազան տեղեկութիւններ ասկէ առաջ «Մշակի» հասուցած էի, սակայն մինչև հիմա զգուշացայ ոեւէ բառ գրելէ հայոց՝ ընտրական պայքարին վերաբերմամբ բռնած դիրքին համար, որ մինչև երէկ տակաւին ճշդուած չէր։

Երէկ վերջապէս ճշդուեցաւ այդ դիրքը, որ բնաւ պատուաբեր չէ հայոց համար, որ ընտրական կրկէսին վրայ կերևան, ինչպէս ամեն գործի մէջ, զարմանազան ու խայտաբղէտ անմիաբանութեամբ մը, որ միայն ծիծաղը կրնայ շարժել զմեզ շրջապատող ժողովուրդներուն և ազգերուն։

Երկու ամիսներու անընդհատ ու յարատև բանակցութիւններէն յետոյ այսօր կատարեալ ձախողուածի մը առջև կը գտնուինք։ Վիժում մը և գայթակղեցուցիչ վիժում մըն է, որ տեղի ունեցաւ։

Սակայն բոլոր խնդրոյն պարագաներուն գիտակ ըլլալու համար «Մշակի» ընթերցողները, ես պարտք կը համարիմ պատմականն ընել կատարուած իրերադարձութեանց։

Խորհրդարանին փակումէն անմիջապէս յետոյ հայոց մասնակցութեան խնդիրը առաջնորդելու հարցը ազգ. վարչութեան սեղանը ելաւ։ Արշարունի պատրիարք համամիտ չէր ուղղակի միջամտութեան սկզբունքին մէկ կամ միւս կուսակցութեան առելի չդառնալու համար, և կերևայ թէ իր այս տեսակէտը պաշտպանեց նաև ժողովի մէջ։

Բազ. ժողովը համամիտ եղաւ իր նախագահին տեսութեանց և ուղղակի ու գործօն մասնակցութեան սկզբունքը մերժեց և պատրիարքարանը անկողմնակալ հռչակեց։ Այս ձեռնպահութեան յայտարարութենէն յետոյ էր, որ ազգ. ժողովի մէջ ընտրական խնդիրը վիճաբանութեան ենթարկուեցաւ և ազգ. ժողովի կեդրոնին մեծամասնութիւնը, պատրիարքարանի հեղինակութիւնը բարձր բռնելու և Իթթիհադին՝ պատրիարքարանները անշքացնելու ջանքերուն առջև չերթալու համար պնդեց, թէ պատրիարքարանը պէտք է ընտրական գործին մէջ գէթ վերին հսկող դեր մը կատարէ։ Այս քուէարկութիւնը հարուած մըն էր Դաշնակցութեան, որ, այդ օրերուն, իբր հայ ազգին գերագոյն ոյժը՝ ինքն իր գլխուն բանակցութեանց սկսած էր Իթթիհադին հետ։

Այս որոշումին վրայ ազգ. վարչութիւնը իր վերին հսկողութեան իրաւունքը ի գործ դնելու և ազգային շահերը պաշտպանելու որոշ մտադրութեամբ փորձեց համերաշխեցնել և համաձայնեցնել կուսակցութիւնները, ինչպէս նաև համախմբել հայ-հռոմէական և հայ-բողոքական հասարակութիւնները, համախումբ գործելու համար։

Հակառակ անոր, որ այդ «համաձայնական ժողով» անուանեալ անպաշտօն խորհրդակցութեանց մասնակցեցան դաշնակցականաց, հնչակեաններու և վերակազմեալներու ներկայացուցիչներ, իւրաքանչիւրը այդ կուսակցութեանց՝ իբր հաշւոյն սկսաւ բանակցութիւններ ընել Թիւրք կուսակցութեանց հետ։

Եւ դաշնակցականներն ու վերակազմեալները գացին իրենց ձեռքը երկարելու Իթթիհադին արիւնաշաղախ բազուկներուն, իսկ հնչակեանները յարեցան Իթիլաֆականներուն, առանց սպասելու համերաշխական ժողովին եզրակացութեան։ Ազատ ու անկախ կը մնային, ուրեմն, ազատական կուսակցութիւնը, կեդրոնի խմբակցութիւնը, սահմ.-ռամկավար կուսակցութիւնը, հայ-հռոմէականք, հայ-բողոքականք և այլն։

Ասոնցմէ առաջինը՝ իբր Դաշնակցութեան տասնը՝ բնական է ի յառաջագունէ արդէն որոշած էր յարիլ Իթթիհադին, սակայն գէթ արտաքին ձևերը փրկեց և մինչև վերջը որոշ յայտարարութիւն մը չըրաւ։ Կեդրոնի խմբակցութիւնը և սահմ.-ռամկավարները այս խնդրոյն մէջ համամիտ և համակամ շարժեցան և գրեթէ միացին նոյն գիծին վրայ, առանց սակայն հետևողական ուղղութիւն մը ունենալու։ Հայ-հռոմէականք՝ համաձայնութեան ժողովները տակաւին վերջացած չէին՝ երբ իրենց ազգ. ժողովով վճռեցին Իթթիհադին յարիլ... իբրև զօրաւոր. և իրաւունք ալ ունէին խորհելու, քանի որ Թերզեանի պաշտօնանկութիւնը Իթթիհադական կառավարութիւնը իրենց շնորհք ըրած էր։

Հայ-բողոքականք կեդրոնին ու սահմ.-ռամկավարներու վիճակն ունէին և գրեթէ անոնց պէս որոշ ու հաստատուն ուղղութենէ մը զուրկ էին։

Այս այլազան գաղափարներու ներկայացուցիչները բնական է թէ չկրնան կարենային համաձայնիլ և միևնոյն ուղղութիւնը ընդգրկել ու ընդունիլ։

Հետևաբար ապարդիւն վէճեր ու անօգուտ պայքարներ, և շատ մը իրար անպատուող խօսքեր փոխանակելէ յետոյ՝ ցրուեցան անհամաձայն՝ ամենը իրենց գիտցածը ընելու համար։

Անհամաձայնութեան գլխաւոր առիթն ու պատրուակը արդէն քանի մը կուսակցութեանց առանց ընդհանուր համաձայնութեան սպասելու երթալ-համաձայնիլն էր Թիւրք կուսակցութեանց հետ։

Կեդրոնին և սահմ.-ռամկավարներու համար պատույ խնդիր մը դարձաւ չտարուիլ Դաշնակցութեան նաւաձիգէն իբր վոսփորեան դանդաղ մաւունա (տեսակ մը խոշոր նաւ, խիստ ծանրաշարժ, որ Վոսփորի մէջ բեռնաբարձ շոգենաւերու ալեյանքները պարպելու կը ծառայէ)։ Անոնք ալ կուզէին, որ իրենք ալ մարդու տեղ դրուին, իրենք ալ կչիռ ու ձայն ունենան և իրենց հետ ալ բանակցելու գիջանող ուժ մը գտնուի։

Ընդհակառակը՝ բանակցութեանց ընթացքէն տեսնուեցաւ, թէ Դաշնակցութիւնը Իթթիհադին սա գաղափարը ներշնչած էր, թէ ինքը միակ ուժն է և կարող իրեն հետ քաշելու և տանելու ազգին բոլոր ոչ-դաշնակցական տարրերը։ Հետևաբար յայտնապէս կամ ծածուկէն ամեն միջոց ի գործ դրին կեդրոնին և սահմ.-ռամկավարներուն ուղղակի Իթթիհադին հետ բանակցութեան մտցնելու։

Ուստի՝ արժանապատուութեան խնդիր դարձաւ վէճը, ու խզումը անխուսափելի եղաւ։

Վերջին ազգ. ժողովի մէջ Դաւիթ Տէր-Մովսէսեանի յայտարարութիւններէն արդէն կարելի էր հետևցնել խզումը, որ անխուսափելի դարձած ըլլալը կերևար ժողովին մէջ եղած յայտարարութիւններէն։

Հիմա կատարուած իրողութեան մը առջև ենք, և ստեղծուած է ծանր կացութիւն մը, որուն հետևանքները չենք կրնար գուշակել այժմէն, սակայն շահեկան է պարզել իւրաքանչիւր կուսակցութեան տեսակէտը այս գործին մէջ։

Շաւալ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՏՕՆԸ

«Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»։

Որքան վեհ է այդ բառերի իմաստը, որքան ոգևորիչ։

Զատկի տօնը՝ քրիստոնէական աշխարհի այդ ամենամեծ տօնը գաղափարի յաղթանակի տօն է։ Դարեր են անցնում, և մարդկութիւնը հետզհետէ աւելի է զգում այդ գաղափարի վեհութիւնը։

Աւետարանից գիտենք, որ հին ժամանակները տօներին սովորութիւն էր ժողովրդի ցանկութեամբ մէկ բանտարկեալ արձակել։

Որպէսզի կատարած լինի այդ սովորութիւնը, Պիղատոսը հարցնում է հրէից քահանայապետներին.

— Ո՞ւմ էք ուզում, որ ձեզ համար արձակեմ, Բարաբբային թէ Յիսուսին, որ Քրիստոս է ասվում։

Բարաբբային, Բարաբբային, պատասխանում է վրդովված ժողովուրդը։

Այդպէս էր «գեղի հոգիների» ամբոխի վճիռը. այդպէս էին սովորեցրել նրան ճշմարտութեան դէմ մասսան ապստամբեցնող քահանայապետներն ու ծերերը։ Հրէից ազգը խաչին բևեռեց նրան իբրև նախատինք հայրենիքի ազգի...

Բայց գաղափարը, մտքի ոյժը, բարոյական ոյժը ամենից վեր է, ամենայաղթ և ամենազօր է։

Հրէականութիւնը մերժելով, յետ մղելով նոր վարդապետութիւնը՝ համոզված էր, թէ մեռցրեց քրիստոնէութիւնը, խաչելով նրա հեղինակին։

Բայց Գողգոթայի խաչը, որ փարիսեցիները, դպիրները կանգնեցրին իբրև նշան իրանց յաղթութեան, նրանց պարտութեան և քրիստոնէական գաղափարի յաղթանակի արձանը դարձաւ...

Եւ այդ յաղթանակը, այս շաբաթվայ տօնը բարձր մտքի և վսեմ զգացմունքների յաղթանակի տօնն է։

Շնորհաւոր Զատիկ ընթերցողիս և հաւատ դէպի գաղափարականը, հաւատ դէպի գործունէութեան յաղթական արդիւնքը։

Պօղ. Զաքարեան

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

«Մշակի» խմբագրութիւնը իր անկեղծ շնորհակալութիւններն է մատուցանում բոլոր այն հասարակական, ազգային-դպրոցական-լուսաւորական հաստատութիւններին, եղբայրակից վրաց հիմնարկութիւններին և բոլոր այն անձանց ու հասարակական, գրական, բեմական գործիչներին, որոնք թէ հեռագրերով, թէ նամակներով, թէ անձամբ արտայայտեցին իրանց ցաւակցութիւնը և վշտի զգացմունքները հայ ժողովրդին և «Մշակին» հասած մեծ կորստի առիթով, յանձին Գաբրիէլ Սունդուկեան—Համմալի։

«Մշակի» խմբագրութիւնը, ընդ առաջ գնալով հայ հասարակութեան արտայայտած իղձին՝ օր առաջ կատարված տեսնելու Գաբրիէլ Սունդուկեանի կտակը—Պէպոյի արձանը կանգնեցնելու, յայտնում է, թէ բոլոր այն հաստատութիւնները, որոնք ցանկութիւն էին յայտնել պսակ դնելու հանգուցեալի դագաղի վրա, բայց այդ ցանկութիւնը անկարելի եղաւ իրագործել կտակի զօրութեամբ, կարող են պսակի արժէքը ուղարկել խմբագրութեանս՝ յատկացնելու համար Պէպոյի արձանին, ինչպէս արդէն արել են մի քանի անձինք։

ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹԱՂՈՒՄԸ

Հինգշաբթի, մարտի 22-ին, տեղի ունեցաւ Գ. Սունդուկեանի յուղարկաւորութիւնը և թաղումը անպաճոյճ հանդիսաւորութեամբ և մեծ պարզութեամբ։

Թէ հանգուցեալի ընտանիքը, թէ բժշկ. Բ. Նաւասարդեանը և Ց. Սպենդիարեանը, որոնց յանձնված էր սգաւոր ընտանիքի կողմից կարգադրութիւնը, ինչպէս և «Մշակի» խմբագրութիւնը, ամեն ջանք գործ էին դրել անխտիր և անթերի կատարելու մեծ ծերունու վերջին կամքը, որ արձանագրված է «Մշակին» ուղղած կտակի մէջ։

Մարմինը դրված էր ցինկից և կաղնուց շինված մի անպաճոյճ և պարզ դագաղի մէջ և վրան փռված՝ թարմ ծաղիկներ։ Դագաղի կափարիչի վրա դրված էր հանգուցեալի չալ մորթուց գդակը։ Ոչ մի պսակ չընդունվեց և չը դրվեց։

Ցերեկ առաւօտեան ժամը 10-ին տան-երէց Եղնիկ աւագ-քահանան մի սարկաւագի հետ կատարեց ննջեցեալի տան համար սահմանված ծիսակատարութիւնը համառօտ և դագաղը տանից դուրս հանեցին հայ գրականագէտներ և արտիստներ փողոց, ուր խռնված էր ժողովրդի ահագին բազմութիւն։ Փողոցում 12 հատ Հալաբարի կինտօներ, Պէպոյի հագուստով, ընկունեցին դագաղն իրանց ուսերի վրա և թափորը շարժվեց յամրաքայլ, մի հատիկ քահանայի և սարկաւագի յուղարկաւորութեամբ։ Ուրիշ քահանաներ և հոգևորականներ չը կային, չէին եկել նոյն իսկ իբրև սոսկ յուղարկաւորներ. ներկայ էին միայն Մեսրոպ աւագ-քահանայ Մելեան իբրև Արշարունի պատրիարքի ներկայացուցիչ, և Գիւտ աւագ. քահանայ Աղանեանը։ Քահանայի առջևից ընթանում էին Յովնանեան դպրոցի մի խումբ աշակերտուհիներ, թարմ ծաղիկներ փռելով ճանապարհի վրա, տնից մինչև եկեղեցին, իսկ նրանց առջևից գնում էին իրանց դրօշակներով համքարները, որոնք ինքնաբերաբար եկել էին յարգելու հանգուցեալի յուղարկաւորութիւնը։ Ճանապարհին, մինչև Վանքի եկեղեցին հասնելը, չորս տեղ հանգիստ տուին. առաջին հանգիստը եղաւ ճանապարհների հաղորդակցութեան կովկասեան շրջանի տան առաջ, ուր հանգուցեալը 50 տարի պաշտօնավարել է. երկրորդ հանգիստն եղաւ «Մշակի» խմբագրութեան առաջ, որին հանգուցեալը «Համմալ» ստորագրութեամբ աշխատակցել է, համդիսանալով նրա աւագագոյն աշխատակիցը. երրորդ հանգիստը տուին Երևանեան հրապարակում, քաղ. դումայի առաջ. իսկ չորրորդ հանգիստը՝ Վրաց Թատրոնի առաջ, ուր վրաց դերասանական խմբի կողմից վրացերէն մի համառօտ դամբանական խօսեց դերասան Ի. Իվանիձէն, որը մոտաւորապէս այն միտքը յայտնեց, թէ համայն հայ ժողովրդի հետ սուգ է զգացել նաև վրաց ժողովուրդը և որ յանձին Գ. Սունդուկեանի վրաց թատրոնն ևս իր կսկիծն ու վիշտը միացնում է որբացեալ և սգաւոր հայ թատրոնի վշտին։

Ապա խօսեց վրաց յայտնի գրող-քննադատ Կիտա Աբաշիձէն, որը շօշափելով հայ-վրացական համերաշխութեան հարցը՝ ասաց, որ այդ իրագործելի է, քանի որ այդ երկու ազգերի մէջ եղել են և կան Գաբ. Սունդուկեանի նման գործիչներ, որոնք հաւասարապէս սիրելի են երկու ազգերի համար ևս։ Դամբանական խօսքը վերջում ընդգծելով շեշտեց, որ Գ. Սունդուկեանը ոչ միայն հայ ազգի արժանաւոր զաւակն ու տաղանդաւոր դրամատուրգն է, այլ և նա վրացիների համար ևս մեծայարգ գործիչ և խոշոր դրամատուրգ է, որովհետև նրա պիէսները ինչպէս որ հիացմունք են պատճառում հայ ժողովրդին, նոյնպէս և հսկայական տպաւորութիւն են թողնում վրացիների վրա։ Ի վերջոյ Կ. Աբաշիձէն ասաց, որ նա վրաց ամբողջ ժողովրդի կողմից իր գլուխն է խոնարհեցնում Գ. Սունդուկեանի՝ «Պէպոյի» այդ անմահ կերտողի թանգագին աճիւնների առաջ։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԷՍԿԻԶՆԵՐ

I

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զատիկ է։

Անցնում եմ փողոցով. ամբողջ մարդկութիւնը, կարծես, ոտքի է կանգնել. ամեն մարդ ծախսած իր վերջին կոպէկը, աշխատանքի—քրտինքի վերջին պտուղը, նորոգվել, զարդարվել, մաքրվել է և դուրս է եկել փողոց։

Ամենադաժան, չար, նախանձոտ, դէմքերը նոյնիսկ ժպտում, ծիծաղում, ուրախանում են...

Մարդկանց հետ կենդանանում, ուրախանում է նաև բնութիւնը. նորածիլ խոտերի և գոյնզգոյն ծաղիկների անուշահոտ բուրմունքը աւետում է աշխարհին նոր լսված, նոր տեսնված ուրախութեան մասին...

Անցնում եմ փողոցով. կարծես բոլորը, բոլորը մի սիրտ, մի հոգի դարձած, ուրախ ժպիտներով մի մեծ հիւրի առաջն են դուրս եկել դիմաւորելու՝ մի մեծ անցքի մասին են բարձր աղաղակում...

Առաջս կանգնած են երկու մարդ, հասարակ բանւոր դասակարգից. նրանք ծանօթ են երևում իրար. մոտենում են, հանում են գլխարկները, սրբում բերանները և երեք անգամ համբուրվում։

Նրանց խոկոյն հետևում են և նրանց կանգնած երեխաները.

— Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց,—ասում են նրանք իրար և... համբուրվում։

Եւ այդպէս բոլորը, մեծ ու փոքր, հարուստ ու աղքատ։

Նայում եմ, նայում նրանց, և չեմ կշտանում։

Մարդը մոռացած կեանքի սևութիւնները, ուրիշին—իր նման ընկեր մարդուն խեղդելու, ուտելու առօրեայ բուռն ցանկութիւնները—ձեռք է մեկնում իր ընկերոջը և համբուրվում նրա հետ...

Նա այսօր տօնում է ճշմարտութեան յաղթանակը և ուզում է հետևել, նմանվել ճշմարտութեան համար զոհ դարձած—մեծ ուսուցչի կեանքին...

Այդ փայլուն, գաղափարական մտքերով առաջ եմ քայլում, բայց անցնում եմ մի քիչ հեռու և պատկերը փոխվում է։

Առաջս պատկերանում է մի երիտասարդ աղքատ կին, ցնցոտիների մէջ փաթաթված, ծծկեր երեխան կրծքին, տխրադէմ նա մոտենում է սրանից-նրան, դողդոջալով ձեռքը պարզում և ողորմութիւն խնդրում։

— Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց... երեխիս համար մի կտոր հացի փող տուեցէք խնդրում եմ...—աղաչում է նա։

Նայում են միևնոյն մարդիկ, միևնոյն համբուրվող, մէկ-մէկու ձեռք մեկնող մարդիկ—նայում են և լուռ անցնում... Ճանապարհին նրանք դարձեալ պատահում են իրանց ծանօթներին և նորից երկիւղածութեամբ գլխարկները հանում և... համբուրվում։

— Այսօրվայ մեծ տօնի առիթով եմ խնդրում ձեզ, պարոն, մի կտոր հացի փող...—լսվում է նոյն աղեկտուր ձայնը նոյն կնոջից՝ մոտեցած մի ուրիշի։

Եւ այդպէս շարունակ։

Բայց անողոք, անգութ մարդը անզգայ է...

Քայլում եմ դարձեալ և նոյն տեսարանները կրկնվում են, շարունակ աչք ծակում աւելի ուժեղացած, աւելի խտացած գոյներով...

Կանգնած մտածում եմ...

Բայց զանգակների վիլ ղօղանջիւնը առաջ է տանում. նրանք աւետում են ճշմարտութեան գաղափարի յաղթանակը...

Մարդը ցնծում, ուրախանում է և արար աշխարհի առաջ խոստովանում հաւասարութեան, ճշմարտութեան և արդարութեան գաղափարների յարութիւնը և բարձր ձայնով աղաղակում.

«Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց»...

Բայց չենք խաբում, արդեօք, իրար...

II

ԱՆԿԱՐԳԸ

Զատկի կիրակին էր։

Մի գեղեցիկ, պայծառ օր։ Գարնան դուրեկան արևը, զով, ախորժելի օդը, նոր ծլող ծաղիկների և խոտերի բուրմունքը և դրա հետ միասին Զատկի մեծ տօնը՝ տներից դուրս էին բերել բոլորին։

Զատիկ էր. ամենից մեծ տօնը... և բոլորը, բոլորը մեծ ու փոքր, հարուստ ու աղքատ զարդարվել, պճնվել էին գոյնզգոյն հագուստներով...

Ծախսել էին իրանց վերջին կոպէկը, աշխատանքի, քրտինքի վերջին պտուղը և մաքրվել էին ու այնպէս էին դուրս եկել ընդունելու գարնան մուտքը, Փրկչի յարութեան տօնը...

Այո, մարդիկ այդ օրը տօնում էին ճշմարտութեան, հաւասարութեան գաղափարների յաղթանակը...

Ամբողջ աշխարհը հրապարակով խոստովանում էր և խոնարհվում այդ գաղափարները տարածողի առաջ։

—

Անցնում էի փողոցով։

Բազմութեան մէջ ուշքս գրաւեց մի հասարակ ռուս մարդ, Ռուսաստանի սովորական տիպիք մուժիկներից մէկը, կարմիր մաքուր շապիկով, որի վրայից հագած ունէր մի կարճ բաճկոնակ. նա գլխարկը հանած շարունակ մոտենում էր սրանից-նրան, երևի իր ծանօթներին, Զատիկ էր շնորհաւորում և երեք անգամ համբուրվում...

Նրա շարժումներից և տրամադրութիւնից երևում էր, որ նա, կարծես թէ, գտնըվում էր մի քիչ ալկոհոլի ազդեցութեան տակ...

Մի քիչ եմ ասում, որովհետև պահպանում էր իր ընդհանուր հաւասարակշռութիւնը,

— Քրիստոս յարեաւ...,—լսվում էր յանկարծ նրա բերնից, որին և անմիջապէս հետևում էր երեք համբոյրը...

Ես կանգնել նայում էի. ինձ վրա շատ խոր տպաւորութիւն էր թողնում այդ քրիստոնէական համայնական կեանքից մնացած գեղեցիկ սովորութիւնը, երբ մարդիկ մոռացած ամեն բան՝ առանց խտրութեան ձեռք էին մեկնում մէկ-մէկու, շնորհաւորում և համբուրվում...

Մուժիկը կանգնել էր մի մեծ տան առաջ։

Յանկարծ մոտեցաւ այդ տան դռանը մի շքեղ կառք և կանգնեց. կառքից իջաւ մի միջահասակ հաստափոր պարոն, ըստ երևոյթին բաւական հարուստ, և կամենում էր բարձրանալ վերև։

Նա նոյնպէս մտել էր գալիս Զատիկ շնորհաւորելու...

Մուժիկը տեսնելով այդ պարոնին, գուցէ և ճանաչելով նրան, ամենայն քաղաքավարութեամբ նախ՝ գլխարկը հանեց, բերանը սրբեց և ապա մոտեցաւ այդ պարոնին...

— Քրիստոս յարեաւ... շնորհաւոր Զատիկ...—և բերանը մոտեցրեց, որ համբուրվի...

Պարոնը մի քիչ շփոթվեց. մի քայլ հեռացաւ, փնթփնթաց մի ինչ-որ բան և յետոյ՝ առանց երկար մտածելու ձեռը տարաւ գրպանը, հանեց պօրտմօնէն և մի արծաթ դրամ վերցնելով առաջարկեց առաջը կանգնած մուժիկին։

Նրանք մի վայրկեան լուռ նայում էին մէկ-մէկու...

— Ես ձեզանից, պարոն, փող չեմ ուզում, ես համբոյր եմ ուզում... ես Զատիկ եմ շնորհաւորում... հասկանում էք... Զատիկ... Այսօր մենք պէտք է բոլորս համբուրվենք, այսօր հարուստ, աղքատ չը կայ...

Եւ նա, կարծելով թէ համոզեց հարուստին, նորից մոտեցրեց բերանը...

— Ինչ էք ուզում... համբոյր... շատ լաւ—ասաց պարոնը, փողը դրեց գրպանը, շուռ եկաւ միւս կողմը, գլխով նշան արեց ոստիկանին։

— Այս մարդը արբած է, անկարգութիւն է անում, տարէք դրան...

Ոստիկանը անմիջապէս գցեց մուժիկի կռնից և տարաւ, իսկ հարուստ պարոնը հանգիստ սրտով բարձրացաւ վերև Փրկչի յարութեան տօնը շնորհաւորելու...

—

Այս գաղափարի յարութեան տօնն էր կատարվում... Մարդիկ տօնում էին հաւասարութեան, ճշմարտութեան, ազատութեան գաղափարների յաղթանակը...

Ս. Ք. Ասլանեան

Աստրախան

Ծուցարկաւորութեան ամբողջ ճանապարհի վրա խռնված էր ժողովրդի անհագին բազմութիւնը։ Բոհանան և սարկաւագը ամեմանված շարականը և աղօթքը երգում էին գրեթէ անլսելի կերպով, մեղմիկ։

Վանքի եկեղեցու բակը նոյնպէս լցված էր խուռն բազմութեամբ։ Գատարագին երգում էր Ներսիսեան դպրոցի աշակերտական երգեցիկ խումբը։ Պատարագի վերջին՝ դամբանական քարոզ խօսեց Բենիկ վարդապետը, խօսեց ոգեորված, իրան յատուկ հռետորական ձիրքով, բնաբան ունենալով «մի հանգցնէք հոգին» և նկարագրելով Գ. Սունդուկեանի վեհ հոգին, իդէալները և ձգտումները։

Տիրիմը պատրաստված էր Վանքի բակում։ Թաղման ծէսը կատարեց դարձեալ միայն առն-երէցը։ Դագաղը գերեզմանին յանձնելուց առաջ դամբանականներ խօսեցին՝ 1) Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը, 2) վրաց ազնուականութեան պարագլուխը, 3) «Մշակի» խմբագիր Հ. Առաքելեանը, 4) Առևտրական դպրոցի մի աշակերտ։ Իսկ դերասան Գէդէոն Միրաղեանը և Մակար Զմշկեանը կարդացին առաջինն իր յօդուածը Թիֆլիսի բարբառով, տպված «Մշակի» № 62-ում, երկրորդը՝ դարձեալ Թիֆլիսի բարբառով իր յօրինած մի ոտանաւոր, նուիրված հանգուցեալի յիշատակին։ Մեծ ուշադրութեամբ ժողովուրդը լսեց ընթերցումները, և շատերը արտասվեցին։

Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան իրան յատուկ հռետորական տաղանդով առաջ մօտաւորապէս հետևեալը.

«Բաղաքացիներ. Մենք հաւաքված ենք թանգագին Գաբրիէլ Սունդուկեանի գերեզմանի առաջ.... Նրան ամենքը գիտեն, թէ՛և գերազանց գրող-դրամատուրգ, իբր գեղեցիկ և տիպիկական պատկերների մէջ, որոնց մէջ մարմնացած են մեր հասարակութեան և ժողովրդի միջին և ստորին խաւերի ներկայացուցիչները։ Բայց մեզ՝ քաղաքային ինքնավարութեան ներկայացուցիչներիս նա առանձնապէս թանգ է, որովհետև նա հանդիսանում է գրող—հասարակական գործիչ, որովհետև նրա բոլոր արտադրութիւնները համակված են ճշմարտութեան և արդարութեան ոգով և կոչ են անում օգնել բոլոր խոնարհվածներին, վշտացեալներին և իրանց վաստակի պտուղը չը վայելողներին։ Այդ զգացումն է նրա ստեղծագործութիւնների գլխաւոր արժանիքը։ Նա տեսնում էր գիւղակների մէջ ազնւութիւն, կոպիտ ձեռքի մէջ՝ ոսկի սիրտ։ Հէնց դա է իսկական դեմօկրատիական ազատամտութիւնը, որ համախմբել է նրա դագաղի շուրջը զանազան կոչման, դրութեան և ազգութեան մարդկանց։ Նա խոսում էր արտասուքներ հանդիսականներից մարդկային կարիքի և վշտի նկարագրութեամբ, և այդ արտասուքները սրբում էին կեանքի ժանգը, չերտաւորված պրօզայիկութեամբ և աղտոտութեամբ։ Նրա դէմօկրատիական զգացման նշանաբանը անմահ Պէպօն էր. Նա կամենում էր, որ մենք պատւենք նրան յաւիտեան, որ մենք կանգնեցնենք նրան ձեռակերտ կոթող։ Այո, մենք այդ կանենք. բայց, բացի դրանից, մենք պէտք է յիշենք Պէպօյի գաղափարը և մարմնացնենք նրան կեանքի մէջ. մենք պէտք է երդվենք, որ ամեն մի դէպքում, ուր Պէպօն կընդհարվի Զիմզիմօվի հետ, մենք պէտք է պաշտպան կանգնենք արդարութեան և ճշմարտութեան։ Այդ զգացման արթնացման մէջ է Սունդուկեանի գլխաւոր արժանիքը, բայց միայն դրանով չէ նա մեզ թանգ։ Մեր բազմացեղ երկրում Սունդուկեանին յարգում էին ամենքը—և հայերը, և վրացիները, և ռուսները, և մահմեդականները։ Նա թանգ էր ամենքին—ով ինչ լեզուով և խօսի և ինչ հաւատ որ դաւանի։ Հայերը և վրացիները հաւասարապէս նրան իրանցն են համարում. այդ մեծ զգացում է. նա կովկասեան գործիչ էր։ Գաղափարին, եղբայրութեան այդ ծառայութեան համար մենք խորապէս խոնարհվում ենք թանգագին գրողի առջև։ Եւ թող նրա պայծառ յիշատակը անցնէ սերնդից սերունդ, և մենք, քաղաքի ներկայացուցիչներս, և ես ազգաբնակութեան զգացմանց արտայայտիչը, խոր կերպով երկրպագում ենք նրա աճիւններին և ասում ենք. «Յաւերժ յիշատակ նրան»։

Հ. Առաքելեան խօսեց այսպէս.

«Ես չեմ գալիս ներբողներ, դրուատիքներ մի-նոր ծաղկեփունջ հիւսել և պսակել Գ. Սունդուկեանի գլուխը։ Ոչ, նա պէտք չունի այդպիսի պսակների։ Բայց այս րոպէիս, երբ մենք եկել ենք յաւիտենականութեան յանձնելու թանգագին աճիւնները այն մեծ ծերունու, որ հանդիսացաւ հայ չարքաշ, աշխատաւոր, իր ճակատի քրտինքով հացը ճարող հայ ժողովրդի ցաւերի և կեանքի երգիչը. այս րոպէիս, երբ գերեզմանին ենք յանձնում թանգագին նշխարները Համմալի՝ «Մշակի» աշխատակցի, որ 40 ձիգ տարիներ հաւատարիմ մնալով իր ընդգրկած դրօշակին, «Մշակի» դրօշակին, գործեց յօգուտ ժողովրդի իբրև ազնիւ մշակ, որովհետև «Համմալ» բառը միայն թուրքերէն թարգմանութիւնն է հայերէն «մշակ» բառի,—այս րոպէիս ես չեմ կարող վերջին անգամ գլուխս չը խոնարհեցնել նրա վեհ դէմքի առաջ, որ ահա դրված է դագաղում, հեզ և խաղաղ և որից պահ մի յետոյ յաւիտեան պիտի զրկվենք։

«Եւ ես խոնարհեցնում եմ պատկառանքով գլուխս «Համմալի» առաջ, իբրև «Մշակի» ներկայացուցիչ։

«Եւ ես խոնարհեցնում եմ գլուխս հայկական դրամատուրգիայի հօր առաջ, որ իր գրուածքներով վեհ և բարի ձգտումներ ներշնչեց հայ մատաղ սերնդին, յանուն Թիֆլիսի հայոց դպրոցական աշխարհի, իբրև ներկայացուցիչ Միացեալ Ընկերութեանց։

«Եւ ես խոնարհեցնում եմ գլուխս մեծ մարդասէրի առաջ յանուն Եգիպտոսի Հայոց Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան իբրև նրա ներկայացուցիչ։

«Եւ խոնարհեցնելով գլուխս այս թանգագին աճիւնների առաջ՝ կարծում եմ լինել հաւատարիմ թարգման ձեր ամենից զգացումների, որ եկել էք այստեղ սգալու նրա մահը, այն բոլոր պատգամաւորների, որոնք եկել են մեր ազգային լուսաւորական-կրթական, բարեգործական և այլ հիմնարկութիւնների կողմից մասնակցելու ժողովրդական այս մեծ սուգին,—եթէ ասեմ այս մեծ հանգուցեալին. Գաբրիէլ Սունդուկեան, գնա, ննջիր յաւիտեան խաղաղ և հանգիստ. այն կտակը, որ դու աւանդեցիր հայ ժողովրդին «Մշակի» միջոցով՝ կանգնած տեսնել Պէպօյի արձանը, այն իղձը, որ դու բազմիցս արտայայտել ես՝ կառուցված տեսնել սեփական հայ ժողովրդական թատրոն, անշուշտ երախտապարտ հայ ժողովուրդը կը կատարէ։ Գնա, ննջիր և հանգստացիր խաղաղութեամբ»։

Թաղմանը ներկայ էին Թիֆլիսի քաղաքագլուխը, ուպրավայի ամբողջ կազմով և ձայնաւորներով, «Рампа и Жизнь», «Театръ и Искусство» թատերական հանդէսների ներկայացուցիչները, հայոց, վրաց, մուսուլման դրամատիկական ընկերութիւնների վարչութիւնները, տեղական ռուս, հայ, վրաց մամուլի խմբագիրները և աշխատակիցները, արտիստներ, ուսանողներ, աշակերտներ, Թիֆլիսի գաւառական ազնուականութեան պարագլուխ իշխ. Գ. Թումանով, վրաց ազնուականութեան և կուլտուրական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ, հայոց բոլոր կուլտուրական, լուսաւորական և դպրոցական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ, վաճառականութեան աւագ Ա. Միլեանը, բորսային կոմիտէի անդամների հետ միասին, մէյդանների աւագը, արհեստաւորների աւագը՝ պատգամաւորներով և այլք։

Ժամը 2-ին հոգեհանգիստը ծածկեց յաւիտեան մեր աչքերից Գաբրիէլ Սունդուկեանի մարմնեղէն աճիւնները։

Եւ մեր մէջ մնաց միայն նրա հոգին։

Հ. Ա.

ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Մեզ հեռագրում են, որ Սունդուկեանի թաղմանը Բագուի Հ. Կուլտ. Միութեան ներկայացուցիչ ընտրված էր Միութեան անդամ ինժ. Խլղաթեանը։

—

Կ. Պոլսից դերասանապետ Մ. Մնակեանից ստացվել է հեռագիր Հայ. Դրամատիկ. Ընկ. վարչութեան հասցէով, որով հեռագրողը խնդրում է վարչութեան նախագահին լինել ներկայացուցիչ իր կողմից Սունդուկեանի թաղմանը։

Նոյնպիսի հեռագիր ստացել է Հ. Դրամ. Ընկ. վարչութիւնը Մոսկվայից Աբէլեանի խմբից։

—

Բագուի մահմեդականների «Նիջաթ» կրթական ընկերութեան թատրոնական սեկցիայի պատգամաւոր Մեհտի-բէկ Հաջինսկին, յատուկ առաքելութեամբ, այն է՝ Գաբ. Սունդուկեանի թաղմանը ներկայ գտնվելու համար, Թիֆլիս ժամանելով՝ իր կնոջ անսպասելի հիւանդութեան պատճառով անկարող է եղել թաղմանը ներկայ գտնվել։ Նա նոյն օրը ներկայանալով հանգուցեալի հարազատներին՝ յայտնել է իրան ուղարկող ընկերութեան խորին ցաւակցութիւնը ջերմ խօսքերով։

—

Կ. Հ. Բ. Ընկ. Երևանի ճիւղի վարչութիւնը հեռագրել է Ընկ. կենտրոնական խորհրդին հետևեալը.

«Երևանի ճիւղի վարչութիւնը խնդրում է ձեզ ցաւակցութիւն յայտնել հանգուցեալ հայ բեմի պատուարժան դրամատուրգ Սունդուկեանի ընտանիքին»։

—

Գ. Սունդուկեանի թաղման օրը «Տարազի» խմբագիր Տ. Նազարեանի պատուէրով դագաղակիր Պէպօներին նկարեց լուսանկարիչ Գրիգոր Բաբալեանը, «Տարազի» այն բացառիկ թիւի համար, որ պիտի լոյս տեսնի Գ. Սունդուկեանի յիշատակին նուիրված։ Տ. Նազարեանի պատուէրով լուսանկարված է նաև հանգուցեալ դրամատուրգի առանձնասենեակը, գրասեղանը և այլն։

Թաղման օրը լուսանկարվեց նմանապէս Գ. Սունդուկեանի դիակը, դագաղի մէջ դրված։

—

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 21 մարտի

Ցարգելի պ. խմբագիր «Մշակ» լրագրի.

Վրաց Պատմական և Ազգագրական Ընկերութեան անունից և իմ անունից արտայայտում եմ խորին ցաւակցութիւն «Մշակ» լրագրի խմբագրութեանը և տաղանդաւոր դրամատուրգ Գաբրիէլ Սունդուկեանի ընտանիքին։

Սիրեցեալ գրողի և անկեղծ հասարակական գործչի մահը հաւասարապէս ողբացվում է մեր երկրի բոլոր ազգութիւնների կողմից. և դրա մէջ է նրա գործունէութեան և անձնաւորութեան լաւագոյն գնահատութիւնը։

Վրաց Պատմական-Ազգագրական Ընկ. նախագահ՝ Տագայշվիլի

—

Ախալցխա, 21 մարտի

Գաբրիէլ Սունդուկեանի մահվան լուրը այստեղ իմացվեց միայն ամսիս 19-ին, երբ ստացվեցին Թիֆլիսի թերթերի կիրակնօրեայ համարները. մասնաւոր աղբիւրներից ոչ մի տեղեկութիւն չէր ստացված։

Ամենքի սիրտը համակվեց վշտով՝ իմանալով կորուստը բարի ծերունու, որը ամենին սիրելի եղած էր և ամենքի համար էլ պատկառելի անձնաւորութիւն էր։ Մեծ տպաւորութիւն թողեց մանաւանդ Թիֆլիսի բարբառով գրած իր կտակը, որը «Մշակում» հրատարակված էր։ Անկեղծ սրտից բղխած այդ պարզ և անպաճոյճ բառերը՝ իրանց իմաստալից բովանդակութեամբ ընթերցողի ուշքն ու միտքը գրաւելով՝ պատկերացնում էին հեղինակի բիւրեղի պէս մաքուր հոգին։ Այդ կտակում հանգուցեալը մարմնացած սէր է ներկայանում և սիրով համակում իր շրջապատը, իսկ Պէպօյի արձանը՝ նուիրական ուխտի նման մի բան կարծես արդէն կերտվում է ընթերցողի սրտում։

Տեղական հայկական հիմնարկութիւնները, այն է՝ ծխական դպրոցների հոգաբարձութիւնը և ուսուցչական կազմը, Կ. Հ. Բարեգործական Ընկերութեան ճիւղը, Դրամատիկական Սիրողների Ընկերութիւնը արտակարգ նիստերով հանգուցեալի յիշատակը յարգեցին և ցաւակցական հեռագրեր ուղարկեցին։ Մտադրութիւն կայ նաև միացած ուժերով մի երեկոյթ կազմակերպել, յատկացնելով արդիւնքը Պէպօյի արձանին։

Արծիւ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(«Մշակին» ուղղված)

—

Սամարկանդ, 21 մարտի

Արմէնհամ-Սեւումեան ամբողջ խումբը ողբում է պատուարժան դրամատուրգ Սունդուկեանի անփոխարինելի կորուստը։

Թաղմանը մեր խմբի կողմից ներկայացուցիչ է կարգված Գարեգին Երիցեանը։

—

Խերսոն, 21 մարտի

Դօրբատի անդրկովկասեան հայկական համերկրացիութիւնը, ցնցված՝ Սունդուկեանի մահվամբ, յայտնում է իր խորին վիշտը հայկական կեանքի նշտանկացի տաղանդաւոր նկարագրողի կորուստի առիթով։

—

Աստրախան, 21 մարտի

Խոշոր է «Պէպօյի» երգչի կորուստը յանձին Սունդուկեանի։

Գերեզման իջաւ հայ գրականութեան վերածնման մաքառողը։

Ցայտնում ենք մեր խորին վիշտը։

«Մեր Կեանքի» խմբագրութիւն

—

Աստրախան, 21 մարտի

Միանում եմ հայ հասարակութեան վշտին՝ ամենալաւ դրամատուրգ Գաբրիէլ Սունդուկեանի մահվան առիթով, Սունդուկեանի՝ որ իսկապէս կոչված է հայ Օստրովսկի։

Ռոման Աստուածատրեան

—

Բագու, 21 մարտի

Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութեան կանանց արհեստագիտական դպրոցի վարչութիւնը յայտնում է ձեզ իր խորին զգացմունքները։ Վշտացած է հայկական դրամայի հսկայի մահվան առիթով։

Նախագահուհի Սօֆիա Աղամեան

—

Բագու, 21 մարտի

Հայ բեմի պարծանքին յաւերժ յիշատակ։

«Սոխակի» հրատ. Գ. ք. Գրիգորեան

—

Լոնդոն, 21 մարտի

(«Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցին)

Խնդրում ենք պսակ դրէք Սունդուկեանի դագաղի վրա Րաֆֆի ընտանիքի կողմից։

—

Գանձակ, 21 մարտի

Ողբալով Սունդուկեանի մահվամբ մեր կրած ազգային վիշտը, յանձնել ենք բժշկապետ Սամուէլ Շահպարոնեանին և Մովսէս Եպիսկոպոսեանին լինել իմ և իմ յաջորդութեան ներկայացուցիչները թաղման ժամանակ։

Գանձակի յաջորդ՝ Լևոն վարդապետ

—

Ախալցխա, 22 մարտի

Կ. Հ. Բ. Ընկ. Ախալցխայի ճիւղը յայտնում է ձեզ և հանգուցեալի ընտանիքին իր խորին ցաւակցութիւնը ձեզ հասած ծանր կորուստի առիթով։

Ծանր է Ընկերութեան համար, որ կորցնում Բ. Ընկերութեան եռանդուն հիմնադիրներից մէկին։

Նախագահ վարչութեան՝ Այվազեան

—

Էջմիածին, 22 մարտի

Ողբում եմ մեր սիրելի գրական գործիչ մեծիկանի՝ Գաբրիէլ Սունդուկեանի մահը։ Թող Տէրը մխիթարէ հանգուցեալի բոլոր բարեկամներին և ծանօթներին։

Սուքիաս արքեպիսկոպոս

—

Էջմիածին, 22 մարտի

Կ. Հ. Բ. Ընկ. Վաղարշապատի ճիւղի վարչութիւնը դառնապէս ողբում է հռչակաւոր դրամատուրգ Սունդուկեանի կորուստը։ Թող Աստուած մխիթարէ հանգուցեալի ընտանիքը։

Փոխ-նախագահուհի՝ Կոստանեան

—

Գօրի, 22 մարտի

Գօրիի հասարակութիւնը ողբում է մեծ դրամատուրգ Գաբրիէլ Սունդուկեանի՝ անմահ «Պէպօյի» ստեղծագործողի անփոխարինելի կորուստը։

—

Նոր-Նախիջևան, 22 մարտի

Նոր-Նախիջևանի եկեղեցական հոգաբարձութիւնը դառնապէս ողբալով թանգագին Գաբրիէլ Սունդուկեանի մահը՝ ջերմ վիշտ է արտայայտում տաղանդաւոր դրամատուրգի, անշահասէր հասարակական գործչի և ազգի անձնուէր զաւակի անփոխարինելի կորստի առիթով։

Նախագահ՝ Սալտիկեան

Քարտուղար՝ Բողդանեան

—

Զաքաթալա, 22 մարտի

Տեղական սիրողները և սիրողուհիները ջերմագին ողբում են հանգուցեալ Գաբրիէլ Սունդուկեանին, տաղանդաւոր դրամատուրգին, հարստահարողների և հարստահարվածների կեանքը նկարագրող մեծ գեղարուեստագէտին։

Տէր-Մկրտչեան, Ստամբոլցեան, Մանուկօղլեաններ, Շահրիմանեաններ, Անիբեկեաններ, Գասպարեան, Բարայեան, Մելիք-Նուբարօվներ, Դաւթեան, Մամեան, Նազարեան, Յարութիւնեաններ, Տէր-Կարապետեան, Յովհաննիսեան, Կօլոմացեան, Խաչատրեան, Խալաթեան.

—

Քութայիս, 22 մարտի

Քութայիսի վրաց դրամատիկ ընկերութեան վարչութիւնը՝ դերասանների հետ միասին՝ խորապէս վշտացած է տաղանդաւոր դրամատուրգ Գաբրիէլ Սունդուկեանի՝ անմահ Պէպօյի և ուրիշ տիպերի ստեղծողի մահվամբ։ Նա քիչ չէ աշխատել և վրաց բեմի համար։ Թող նրա յիշատակը ծառայէ իբրև ուղեցոյց աստղ՝ բեմական ուրիշ սպասաւորների համար։

Վարչութեան անդամ Փուլաձով

—

Զաքաթալա, 22 մարտի

Ջերմագին ողբում ենք մեծ դրամատուրգի և զրկվածների բարեկամ Համմալ—Սունդուկեանի կորուստը։

Դու հանգիստ, բայց քո անունը անմահ կը մնայ։

Հայոց դպրոցների Հոգաբարձ. և ուսուցչ. մարմին

—

Զաքաթալա, 22 մարտի

Ի սրտէ ցաւակցում ենք հայ դրամատուրգիայի առիթի, զրկվածների համար մաքառող Գաբրիէլ Սունդուկեանի վախճանի մասին։

Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան Զաքաթալայի ճիւղի վարչութիւն

—

Բագու, 22 մարտի

Անմահ Գաբրիէլ Սունդուկեանի բաց գերեզմանի առաջ խորապէս վշտացած՝ խոնարհվում է իր հայրենիքի փառաւոր զաւակի աճիւնների առաջ

Աստուածատուր Վաչեանցը

—

Աստրախան, 22 մարտի

Վիշտս եմ արտայայտում մեծ գեղարուեստագէտ-ստեղծագործողի, հայկական կեանքի ճշմարիտ կենցաղագրող Գ. Սունդուկեանի կորստեան առիթով։

Սիրողուհի Գայիանէ Կիտայեան

—

Նոր-Նախիջևան, 22 մարտի

«Լոյս» շաբաթաթերթի խմբագրութիւնը վշտահար է մեծ ծերունի և մեծ դրամատուրգ Սունդուկեանի մահվամբ։ Թող յաւերժանայ նրա լուսաւոր պատկերը սերունդների յիշողութեան մէջ։

Խմբագիր Ռէիզեան

—

Ղզլար, 22 մարտի

Արտայայտում ենք մեր ցաւակցութիւնը Սունդուկեանի՝ «Պէպօյի» անմահ ստեղծագործողի մահվան առիթով։

Հայոց դպ. մանկավարժ. խորհուրդ

—

Մօզդոկ, 22 մարտի

Մօզդոկի հայ հասարակութիւնը, վշտացած՝ ազգային մեծ դրամատուրգի մահվամբ, միանում է ընդհանուր վշտին։

—

Պետերբուրգ, 22 մարտի

Պետերբուրգի համալսարանի վրաց ուսանողների գիտական ակումբը, հաղորդակից լինելով հայ ժողովրդի վշտին, խորապէս յուզված է մեծ դրամատուրգ Սունդուկեանի կորստեամբ։

Վարչութիւն ակումբի

—

Պետերբուրգ, 22 մարտի

Պետերբուրգի համալսարանի վրաց ուսանողների համերկրացիութիւնը մասնակցում է հայ ժողովրդի ընդհանուր վշտին։ Յաւիտենական յիշատակ տաղանդաւոր դրամատուրգի լուսաւոր անձնաւորութեանը։

Վարչութիւն համերկրացիութեան

—

Էջմիածին, 21 մարտի

(Բժ. Բ. Նաւասարդեանին)

Միացնում ենք մեր վիշտը ամբողջ հայ ժողովրդին հասած խոր վշտին մեծ դրամատուրգ Սունդուկեանի մահվամբ։

Թադէոսեան, Նաւասարդեան, Օհանջանեան, Վարդիկեան, Եզայեան, Ցովսէփեան, Մուշեղեան, Բեռի, Ստեփանոսեան, Մինասեան, Կարճիկեան, Գէորգեան, Շաւարշ, Զաքարեան, Փոթէյեան, Գառնեան, Տէր-Թադէոսեան, Ցակոբեան։

—

Պարիզ, 22 մարտի

(Բժ. Բ. Նաւասարդեանին)

Պարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւնը խորապէս յուզված այն վշտալի կորստեամբ, որ կրում է հայ ազգը, յանձին Սունդուկեանի, միացնում է իր ամենախորին ցաւը՝ հռչակաւոր դրամատուրգի ընտանիքի կրած ցաւերին։

—

Մոսկվա, 23 մարտի

Ցնցված եմ մայրենի թատրոնի թանգագին պապի մահվամբ։ Խօսք չեմ գտնում արտայայտելու իմ վիշտս և կսկիծս։

Դերասան Շահխաթունի

«ՊԷՊՕՅԻ» ԱՐՁԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

—

Թիֆլիս, 23 մարտի

Մեծապատիւ պ. խմբագիր.

Անմահ Գ. Սունդուկեանի անմահ «Պէպօյի» համար արձան կանգնեցնելուն յատկացված դրամագլխին խնդրեմ կցէք նաև իմ այս լուման՝ 1 ր.։

Հոգով ու սրտով նուիրաբերվածը, եթէ այն նուազագոյն էլ լինի, ընդունելի է, ասված է, և այդ պատճառով էլ համարձակվում եմ նուազագոյնը հասցնել։

Վրաց գրող՝ Իա Էկալաձէ-Ցինցաձէ

Ծանօթ.—«Պէպօյի» արձանի համար խմբագրութեանս 1 ր. ուղարկող Իա Էկալաձէ-Ցինցաձէն վրաց ամենայայտնի տաղանդաւոր բելլետրիստներից է, որը իր սրտաբուղխ նուէրն է ուղարկում այդ նպատակի համար։

«Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցը պսակի փոխարէն 15 ր. ներկայացրեց խմբագրութեանս՝ «Պէպօյի» արձանի համար։

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԸՆԿ. ԺՈՂՈՎԸ

(Գ. Սունդուկեանի մահվան առիթով)

—

Չորեքշաբթի, մարտի 21-ին, Կ. Հ. Բ. Ընկ. դահլիճում կայացաւ Թիֆլիսի Հայ Դրամատիկական Ընկ. անդամների արտակարգ ընդհանուր ժողովը, որին մասնակցեցին նաև զանազան ընկերութիւնների, հաստատութիւնների և մամուլի ներկայացուցիչներ։

Դրամ. Ընկ. վարչութեան նախագահ Տ. Ցովհաննիսեան բանալով ժողովը յայտնեց, որ առաջին անգամն է գումարվում Ընկ. արտակարգ ժողով մի տխուր դէպքի համար, այն է՝ մեր գրականութեան, յատկապէս թատերագրութեան նահապետ Գաբրիէլ Սունդուկեանի մահվան առիթով։ Ընկ. վարչութիւնը բարւոք նկատեց հանգուցեալ դրամատուրգի յիշատակը որևէ կերպով յաւերժացնելու խնդիրը որոշել ընդհանուր ժողովի մէջ, ուստի և գումարել է ներկայ խորհրդակցութիւնը։

Ապա մի քանի խօսքով բնորոշելով հանգուցեալի թողած կտակի մեծ արժէքը, առաջարկեց ժողովին յարգել հանգուցեալի յիշատակը ոտքի կանգնելով—որ և կատարեց ժողովը—և ընտրել ժողովի նախագահ ու քարտուղար։ Միացեալ ժողովը նախագահ ընտրեց Հ. Առաքելեանին և քարտուղար՝ Ա. Նազարէթեանին։

Նախագահ Հ. Առաքելեան, յայտարարելով ժողովի օրակարգը՝ քննել թէ ինչ ձևով կարելի է յաւերժացնել հայոց մեծ դրամատուրգի յիշատակը, առաջարկեց վարչութեան նախագահին ներկայացնել ժողովին վարչութեան առաջարկը, եթէ ունի այդպիսին։

Տ. Ցովհաննիսեան վարչութեան կողմից յայտնեց, որ վարչութիւնը առաջարկում է օգտվել րոպէից, Սունդուկեանի մահով հայ ժողովրդի առ հանգուցեալի յիշատակը տածած ջերմ յարգանքի վառ արտայայտութիւնից և, անկախ Պէպօյի արձանից, ի գործ առաջադրել հայ թատրոնի սեփական շէնքի կարևոր հարցը, որի իրագործման համար բանալ այժմեանից ընդհանուր հանգանակութիւն։

Նախագահը ժողովականներից խնդրեց մտքերի փոխանակութիւն ունենալ վարչութեան բերած առաջարկութեան շուրջը։

Ոմանք պաշտպանում են այդ առաջարկութիւնը։ Ոմանք էլ՝ Կար. Տիրինեան, Եսայեան, Սոլովեան, Աթանասեան, Թառայեան և այլք գտնում են, որ թատրոնի շէնքի խնդիրը ինքնին բոլորից համակրելի, հերթական ու անհրաժեշտ խնդիր է, սակայն իրագործելի է տարիների ընթացքում։ Այժմ հանգուցեալի փափագի իրագործումը առաջին հերթին պէտք է լինի Պէպօյի արձանի կառուցումը որևէ տեղում, օրինակ հէնց հանգուցեալի գերեզմանի կողքին (Աթանասեանի առաջարկը), կամ Աբասաբադսկայա հրապարակի վրա (Տիրինեան) և կամ Հալաբարում (Թառայեան)։ Մանաւանդ որ արձանի համար արդէն նուիրատւութիւններ են ստացվել «Մշակի» խմբագրութեան մէջ, և միւս կողմից ինչպէս յայտնեց քաղաքագլուխ Ալ.

Խատիսեան, արձանի գործը կարելի է դիւրութեամբ գլուխ բերել ստանալով պատշաճ մարմինների թոյլտուութիւնը։

Բաւական հարցը ծեծվելուց յետոյ, նախագահը յայտնում է, որ քուէարկութեան կարող են դրվել հետեւեալ երկու առաջարկութիւնները. առաջինը վարչութեան, որ լրացնում է՝ թէ արձանը կարող է լինել կամ թատրոնի ներսում կամ թէ չէ թատրոնի առաջի հրապարակի վրա, և երկրորդ՝ Ս. Եսայեանի առաջարկութիւնը, որպէսզի այժմ իրագործվի նախ Պէպօյի արձանը, համաձայն հանգուցեալ դրամատուրգի փափագի, իսկ թատրոնի շինութեան հարցը, որի անհրաժեշտութեան կարիքը ոչ ոքից չէ կարող ժխտվել, թողնել այն խորհրդակցութեան, որ գումարելու է Հայ Դրամ. Ընկերութիւնը իր գոյութեան տասնամեակի առիթով շատ մօտիկ ապագայում։

Ստ. Լիսիցեան յիշեալ առաջարկի վրա աւելացնում է և այն, որպէսզի սկզբից որոշվի գումարը. օրինակ արձանի և թատրոնի շէնքի համար հանգանակվող գումարներից դիցուք 15—20,000 րուբլով առաջին իսկ հերթին պատրաստվի Պէպօյի արձանը, իսկ յետոյ անցնել թատրոնին։

Բաց քուէարկութեամբ անցնում է վարչութեան առաջարկութիւնը։

Այնուհետև ցանկութիւն է յայտնվում, որպէսզի հայ պարբերական հրատարակութիւնները արծարծեն այդ գաղափարը և իրանց հանգանակած դրամները յանձնեն Դրամ. Ընկ. վարչութեան, որ արդէն քայլեր է անում թատրոնի շէնքի հանգանակութեան իրականացման շաւղով։

Ժողովը, որ սկսվեց ժամը 8-ից անց, վերջացաւ ժամը 10-ին։

Ես

Գ. ՊԵՏՐՕՎԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս արդէն յայտնեցինք, Գ. Պետրօվը կարդաց երեք դասախօսութիւն՝ «Գրականութիւն և կեանքի», «Կեանքի արժէքի» և «Իդէական դատարկութեան» մասին։ Այդ դասախօսութիւնները անհագին հետաքրքրութիւն առաջ բերին և մեծ ուշադրութեամբ լսվեցին։

Առաջին դասախօսութեան մէջ, որի էութիւնը առաջ բերինք անցեալ անգամ, դասախօսը բացատրեց, որ ռուսաց գրականութիւնը համազգային գրականութիւնների մէջ առաջնակարգ տեղ է գրաւում, գլխաւորապէս իր գեղարուեստականութեամբ։ Եթէ յոյները տուին աշխարհին փիլիսոփաներ, հռոմայեցիք — իրաւունք, ռուսները տուին իդէալականութեամբ համակված գեղարուեստական գրականութիւն, որի ճոխութեանը, վեհութեան առաջ այսօր ամբողջ կուլտուրական աշխարհը գլուխ է խոնարհում։ Եթէ մենք ունեցել ենք իդէալներ, որոնց համար այնքան կատաղի կռվով կռուել ենք, դրանով մենք պարտական ենք բացառապէս ռուս բարձր՝ իդէալիստական գրականութեան, որ ծառայել է մեզ համար իբրև օրինակելի դպրոց։

Եթէ համեմատենք ռուս գրականութիւնը օտարազգիների կամ եւրօպական գրականութեան հետ, մենք կը տեսնենք անհագին տարբերութիւն սիւժէտի կողմից։ Եւրօպական հանճարեղ գրողները (Գէօթէ, Սերվանտէս, Շէքսպիր) քաղում էին իրանց սիւժէտները իրանց երևակայութեան միջից, ստեղծում էին սիմվօլական, վերացական պատկերներ, բոլորովին անգիտութեան տալով իրանց շրջապատող կեանքի երևոյթները։ Բայց ռուս գրողները, ոչ միայն առաջնահանճարեղները, այլ և երկրորդականները, իբրև արձագանք անդրադարձնում էին իրանց արտադրութիւնների մէջ ռուս իրականութիւնը, ռուս կեանքը, ժողովրդի կեանքը, ցաւերը, վշտերը և կոչ էին անում հասարակութեան՝ ծառայելու այդ ժողովրդին։ Ահա ինչի մէջ է կայանում ռուս գրականութեան անհագին իդէալականութիւնը։

Սակայն միւս կողմից ռուս ժողովուրդը բացի դրանից ուրիշ բան չէ ունեցել և յետ է մնացել Արևմտեան-Եւրօպայից ուրիշ շատ բաների մէջ։ Ամենից առաջ ռուսը չէ ունեցել ներգործականութիւն, նախաձեռնութեան ոգի. կամքը ատրոֆիացել է նրա մէջ. ռուսը կարողացել է գեղեցիկ մեռնել, բայց ոչ ապրել. նա ունի բանկումներ, բայց շուտով հանգչող։ Ռուս իրականութեան պատկերներն են—Օբլօմօվ, Ռուդին և Չեխօվի՝ աւելորդ մարդիկ։ Ռուսները չեն հանդիսանում իրանց երկրի շինարարներ։ Բոլոր նշանաւոր գիւտերը մեզ չեն պատկանում, այլ օտարազգիներին։ Դրա պատճառը ոչ թէ այն է, որ ռուս մարդը զուրկ է հնարողական ստեղծագործութիւնից, այլ որովհետև նա չունի յամառութիւն, տոկունութիւն՝ հասնելու մի անգամ դրած նպատակին։ Մենք ամենքս շատ խօսում ենք կեանքի վշտերի արտայայտութիւնների, մարդկային տանջանքների մասին, բայց ոչինչ չենք անում նրանց վերացման համար։

Վերցնենք երկու հանճարեղ ստեղծագործողներ—անգլիացի Դարվինը և ռուս փիլիսոփայ Տօլստոյը կամ Դոստոեվսկին։ Մինչ Դարվինը ստեղծագործել է «կռիւը գոյութեան համար», ուր մարդը կամքի, էներգիայի անհագին պաշար և տոկունութիւն պէտք է ցոյց տայ և ձգտէ լաւագոյն կեանք ձեռք բերելու, կռուելով հաղթահարելու խոչընդոտների դէմ, Տօլստոյը ստեղծագործում է «Չի կայ հակառակ չարին բռնութեամբ» ուսումը, ուր կամքի կրաւորականութիւն է քարոզվում։ Իսկ Դոստոեվսկին, այդ մեծ փիլիսոփան և հոգեբանը քարոզում է, թէ «տանջանքը—ռուս ժողովրդի հոգեկան պահանջն է»։ Նրա հերոսները, նկարագրելով ռուս ժողովրդի տանջանքները, աշխատում են ոչ թէ վերացնել կեանքը, որ այդ տանջանքներն այլ ևս չը լինեն, այլ իբրև միակ դարման, փախչում են անապատ և առանձնանում։

Բայց ռուս ժողովուրդը եթէ կարողացել է ստեղծել գեղեցիկ, առաջնակարգ, առաջին աստղի փայլունութեամբ գրականութիւն, նա կարող է ստեղծել և գեղեցիկ, լաւագոյն կեանք։ Դրա համար պէտք է, որ մենք վառվենք ճշմարտութեան և բնականութեան արեգակով, որպէսզի մեր կեանքն ևս դառնայ արեգակ, որ մենք չորացնենք ճահիճները, վանենք բուերը և մեր կեանքը գժոխքից դրախտի վերածենք։

—

Երկրորդ դասախօսութեան մէջ, որ վերաբերում էր «կեանքի արժէքին», դասախօսը դարձեալ կանգ առաւ այն հարցի վրա, թէ մինչ եւրօպական ազգերը ստեղծում են եռանդուն, կամքի տէր, գործնական տիպեր, ռուս գրողները մինչև ծունր իդէալիստ են, բոլորովին անգործնական և զուրկ կամքի էներգիայից։ Անգլիացիները ստեղծեցին «Ռօբինզօն Կրուզէն»,—անհագին կամքի տէր մարդ, որ նոյն իսկ անմարդաբնակ կղզու վրա իրան չը կորցրեց, այլ, ընդհակառակը, այդ կղզում կուլտուրա ստեղծեց և մարդակեր Ուրբաթին քաղաքակրթեց։

Իսկ ռուս մարդը պահանջում է, որ իրան միշտ նորանոր իդէալներ տան, նոր խօսքեր, նոր նշանաբաններ, իսկ կեանքի մէջ նա նոյն իսկ հին մտքերը չէ անցկացրել։ Եւ այդ պատճառով ռուս մարդը կեանքի շինութեան մէջ հանդիսանում է բոլորովին անընդունակ։ Ռուսաստանում ծագեց մի մեծ հասարակական շարժում. այդ շարժման ալիքները ողողեցին ամենքին, բարձրացրին մինչև երկինք, բայց ալիքները իջան, նրանց հետ գլորվեցին և մարդիկ տղմի մէջ, և հերոսներից դարձան եղկելի ողբացողներ։

Ապա անցնելով երկու իրար հակադիր փիլիսոփայական մտքերի էութեան—պէսսիմիզմի (Շօպէնհաուէր, Հարտման և այլք) և օպտիմիզմի (Պիւթագօր, Կանտ և այլք), դասախօսն ասաց, որ ժամանակակից ինքնասպաններից շատերը, զրկելով իրանց կեանքից, յենվում էին ոչ թէ պէսսիմիստների փիլիսոփայական հիմունքների վրա, այլ իրանց անձնական մասյլ տրամադրութեան վրա։ Եւ քննադատութեան ենթարկելով ինքնասպանութիւնների պատճառները, երբ մէկը կեանքում աջողութիւն չէ ունեցել, երկրորդը սիրահարվել է անաջող, երրորդը գտել է՝ որ ինքն ոչ մի արժէք չէ ներկայացնում հասարակութեան համար, դասախօսն ասում է, որ այդպիսի պէսսիմիզմը, յոռեգատութիւնը՝ կենցաղական է. ինքնասպանութիւնների համաճարակը, ոգու անկումը, յոռեգատ տրամադրութիւնը ծագում են մանաւանդ հասարակականութեան անկման շրջանում։ Չը պէտք է ընկճվել, չը պէտք է յուսահատվել. անգլիացին, ամերիկացին, գերմանացին երբեք չէ ընկճվում, չէ յուսահատվում, այլ յամառութեամբ դիմում է իր նպատակին։ Վհատութեան, պէսսիմիզմի ախտից բժշկվելու համար մենք պէտք է ձգտենք դարձեալ դէպի արեգակը, գեղեցկութիւնը, բնութիւնը, որ այնքան փրկարար ազդեցութիւն է գործում մեր մարմնի վրա։ Ռուսաստանում մենք ունենք ձիաբուծութեան, մեղուաբուծութեան, թռչնաբուծութեան, ոչխարաբուծութեան հաստատութիւններ, բայց չունենք մարդաբուծութեան, գեղեցիկ, առողջ մարդ պատրաստելու հաստատութիւն։

Ապա դասախօսը ցոյց է տալիս այն կործանարար ազդեցութիւնը, որ մի քանի գրողներ (Սոլլօգուբ, Անդրէեվ) գործում են խակ երիտասարդութեան վրա, ներշնչելով նրանց մէջ պէսսիմիզմ, զզուանք դէպի կեանքը, և վերջացնում է դասախօսութիւնը՝ նորից կոչ անելով դէպի արեգակը, լոյսը։

—

Իր երրորդ դասախօսութեան մէջ տաղանդաւոր դասախօսը յարձակվեց դեկադենտութեան, սիմվօլականութեան վրա, որոնք մի ժամանակ մուտք գործեցին ռուսաց գրականութեան մէջ, և ցոյց տուեց, թէ ընթերցողները վերջերս սառել են դէպի իրանց նախկին կուռքերը (Գորկի, Անդրէեվ, Կուպրին և այլք)։

Ապա բացատրելով, որ վերջին ուղղութիւնները ռուսաց գրականութեան մէջ—դեկադենտութիւնը, աստուածաորոնումը, միթօստեղծագործութիւն և այլն—այժմ անհետանալու վրա են, նա ասաց, որ այդ հոսանքները և նրանց ներկայացուցիչները (Մերեժկովսկի, Արցիբաշեվ, Կամենսկի, Սոլլօգուբ, Բալմօնտ, Բրիւսօվ, Բէլի) դաւաճանելով ռուս գրականութեան նուիրական պատգամներին, ծառայում են գլխաւորապէս ձևին և ոչ իդէային։ Մանաւանդ յարձակվում է նա Բրիւսօվի վրա, որ միաժամանակ գովաբանում է և Աստուծուն, և Սատանային, ինչպէս և միւս գրողները, որոնք անպրինցիպայնութիւնը վերածեցին պրինցիպի։ Առաւելապէս ծաղրեց դասախօսը և ժամանակակից բութ, անհամ երգիծաբանութիւնը, որ միայն ծիծաղ է յարուցանում ընթերցողի մէջ և բնաւ չէ շարժում միտքը։ Դեկադենտների միակ ծառայութիւնը կայանում է գրութեան ոճի, ուրեմն տեխնիկայի կատարելագործութեան մէջ։

Պէտք է ասել, որ բոլոր երեք դասախօսութիւններն ևս համակված էին յորդորականով դէպի կեանքը, կոչով՝ դէպի կուլտուրական աշխատութիւնը, որ կարող է վերջ դնել դեկադենտութեան և սիմվօլականութեան մութ և գծուծ հոսանքներին։

ՀԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑԱՂԹԱՆԱԿԸ

Մեր դրամատիկական խմբի առաջնակարգ ույժերի այցի և տրվող գաստրօլ-ներկայացումների մասին Մոսկվայի և Պետերբուրգի թերթերը նուիրում են մի շարք գովասանական յօդուածներ։

Առ այժմ մենք տալիս ենք Մոսկվայի թերթերից ամփոփ տեղեկութիւններ տիկ. Սիրանոյշի ունեցած մեծ աջողութեան մասին։

«Раннее Утро» թերթը հայ դերասանական խմբի այցի առիթով տպել է մի յօդուած տ. Սիրանոյշի պատկերով և «Հայկական Դուզէ»*) վերնագրով։

Յօդուածագիրը, յիշեցնելով որ սկսվում են հայ յայտնի արտիստների՝ տ. տ. Սիրանոյշի, Սայսուբեանի և Ց. Աբէլեանի գաստրօլ-ներկայացումները, տ. Սիրանոյշին նուիրած յօդուածում գրում է. «տ. Սիրանոյշը հարստացրեց հայկական բեմը թէ կլասիկ և թէ ժամանակակից պիէսների ճոխ ռեպերտուարով»։

Առաջին գաստրօլ-ներկայացմանը խումբը խաղացել է Զուդերմանի «Հայրենական տունը» պիէսը, որի մէջ Մագդայի դերը կատարել է տ. Սիրանոյշը։ Անխտիր բոլոր թերթերը մեծ գովասանքով են խօսում տ. Սիրանոյշի խաղի մասին և բարձր գնահատում տ. Սիրանոյշի բեմական տաղանդը։

«Рус. Вѣд.» գրում է.

«Երէկ, գրական-գեղարուեստական ակումբի թատրոնում տեղի ունեցաւ հայկական խմբի առաջին գաստրօլ-ներկայացումը։

«Խաղացին Զուդերմանի «Հայրենական տունը»։ Դահլիճը լի էր։ Մագդայի դերում հանդէս եկաւ տ. Սիրանոյշը։ Մոսկվան առաջին անգամն է տեսնում այդ դերասանուհուն, որը շատ տարիներ է ինչ կազմում է հայկական բեմի ամենալաւ զարդը։ Տ. Սիրանոյշը՝ իսկական մեծ դերասանուհի է։ Նրա խաղի ոճը ամենից շատ մօտ է ֆրանսիականին. նա անկասկած ուսել է ֆրանսիական օրինակների վրա։ Բայց նրա մէջ աւելի է պարզութիւնն ու անկեղծութիւնը, քան խաղը։ Սակայն պայծառ կերպով երևան է գալիս տաղանդը բոլոր պայմանաւորումների միջով, որոնցով լի է նրա խաղը։ Միւս դերակատարներից աչքի էին ընկնում պ. պ. Աբէլեան և Ալիխանեան»։

«Р. Утро»-ն ասում է. «Զօրեղ դրամատիկական տաղանդ, զուսպ քաղցրահնչիւն ձայն, նուրբ և գեղեցիկ շարժումներ ու ձևեր, միացած արևելեան բնաւորութեան հետ, դարձնում են տ. Սիրանոյշին մեծ և հետաքրքրական դրամատիկական դերասանուհի»։ Ապա գովաբանում է Մագդայի դերակատարումը։

Միւս դերակատարներից յիշում է պ. պ. Աբէլեանին և Ալիխանեանին։

«Г. Москвы»-ն գրում է. «Ցայանի հայ դերասանուհի՝ Սիրանոյշի հանդէս գալը Մագդայի դերում ունեցաւ մեծ գեղարուեստական աջողութիւն։ Մոսկվան տեսել է շատ հռչակաւոր ույժեր այդ դերում, սակայն այն, ինչ որ տուեց տ. Սիրանոյշը իր անկեղծ, պարզ խաղով, դարձնում է նրան Մագդայի դերի ամենալաւ դերակատարներից մէկը։ Տաքարիւն բնաւորութիւն, իդէալական մաներներ, սքանչելի ձայն—աչքի ընկնող կողմերն են հայ դերասանուհու տաղանդի՝ հայ բեմի պարծանքի և զարդի։ Առանձնապէս աջողվեց դերասանուհուն ֆօն Կէլլէրի բացատրութեան տեսարանը։ Տ. Սիրանոյշը ունեցաւ մեծ աջողութիւն։ Մ. Ն. Երմօլօվայից*) ստացաւ ծաղկեփունջ։

«Մեծ աջողութեամբ տարաւ իր դերը տաղանդաւոր դերասան Աբէլեանը»։

«Утро Россіи» թերթի աշխատակից Ա. Կ., մեծ հիացմունքով խօսելով տ. Սիրանոյշի խաղի մասին, ի միջի այլոց ասում է. «Մեծ դերասանուհի է տ. Սիրանոյշը։ Նա իր խաղի արուեստով և ձայնի առանձնայատկութիւններով, բեմական լեզուի ճկունութեամբ և արագ թեքումներով յիշեցնում է ինձ Ռեժանին*)։

«Ես սպասում էի էկզօտիկ, արևելեան, եռուն տաղանդի գծեր։ Այն, ինչ որ ես տեսայ, էր տիպիկ օրինակը եւրօպականի, այսինքն ֆրանսիական բեմական արուեստի։ Դերասանուհին միանգամայն արժանի է այն աղմկալից աջողութեան, որ վիճակվեց նրան»։

Այսպէս ուրեմն մեր մայրենի բեմի «պարծանքն ու զարդը» կազմող տ. Սիրանոյշը Մոսկվայում ունեցաւ այնպիսի մի աջողութիւն, որ դասվեց առաջնակարգ հռչակաւոր դերասանուհիների շարքը։ Ոչ թէ միայն թերթերը ողջունեցին, այլ և գրական-թատրոնական աշխարհի յայտնի ներկայացուցիչները՝ Իւժին, Նեմիրօվիչ-Դանչէնկօ, Երմօլօվա, գեղարուեստական թատրոնի ռեժիսոր Մարջանով և այլք շտապել են իրանց այցերով ողջունել տ. Սիրանոյշի գալուստը Մոսկվա։

Ա. Ն.

*) Աշխարհահռչակ իտալացի դերասանուհի։
*) Հռչակաւոր ռուս դերասանուհի։
*) Հռչակաւոր ֆրանսիացի դերասանուհի։

—

Մոսկվայից ստացանք հետևեալ հեռագիրը.

«Փառաւոր կերպով վերջացան Աբէլեանի խմբի գաստրօլները։ Սիրանոյշն ունեցաւ հսկայական աջողութիւն և ստացաւ բազմաթիւ ընծաներ։ Իշխան Սումբատօվ-Իւժինը մի պսակ տուեց Սիրանոյշին՝ այս մակագրութեամբ. «Մեծատաղանդ Սիրանոյշին—հեղակի Զէյնաբին»։

ՏԽՈՒՐ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ
ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔՈՒՄ
IV*)

Երկու տարի առաջ, երբ Երևանի «բաղդասար» թեմի անտէրութեան մատնված ծխ. դպրոցները ունեցան երկու մանկավարժ տեսուչներ, բաւական մեծ ռոճիկով, որը տրվում է գիւղական «խեղճ ու կրակ» կրթական հիմնարկութիւնների հազար ու մի նեղութիւններով հաւաքած աղքատիկ բիւջէտից, գաւառական ինտելիգենցիան և հասարակութեան գիտակից մասը հաստատ համոզված էին, որ այդ նոր պաշտօնեաները—որոնց մանկավարժական, վարչական և հասարակական անհրաժեշտութիւնը շատ անգամ շեշտել էր մեր մամուլը, համակրութիւն էր գտել ժողովրդի համարեա բոլոր շրջաններում և խաւերում—իրանց եռանդուն, անկեղծ, անկաշառ և հասարակաարժէք գործունէութեամբ կարճ ժամանակաշրջանում կը կանոնաւորեն, որոշ շրջանակի տակ կը դնեն, մի յայտարարի կը բերեն մեր դպրոցական աննորմալ, բաղդի քմահաճոյքներին ենթարկված, անկազմակերպ կեանքը, դուրս կը շպրտեն այն բոլոր «գործիչներին», որոնք երկար տարիների ընթացքում ուղղակի արգելք են հանդիսացել կրթական գործի առաջադիմութեանը, և կը փորձեն անդամահատել, կտրել այն պալարներն ու ժահահոտ, անբուժելի խոցերը, որոնք մահ են սպառնում կրթարանների կարճատև կեանքին։

Այդպիսով կրթական ասպարէզը կազատվի սուր փշերից, տատասկներից, կը դառնայ աւելի տանելի և նուիրված գործիչը գոնէ որոշ չափով ազատ՝ անտեղի ոտնձգութիւններից, անվերջ հալածանքներից և ստորնացուցիչ անարդարութիւններից։

Ցեխամինց գաւառի փոքրաթիւ կուլտուրա բեգերները կը թեթևանան «Հերերեալ և տատանեալ», յաւիտենական նզովքի չափազանց ծանր, ճմլող բեռից։ Կը ստեղծվի, առաջ կը գայ մշտական, ամուր օրգանական կապ գործիչի և հասարակութեան, ուսուցչի և դպրոցի, դաստիարակի և մանուկ սերունդի միջև։

Մեր հասարակական կեանքում կամաց-կամաց կերևան բուն ժողովրդի կուլտուրական կրթական իսկական շահերով անկեղծ տոգորված, գեղեցիկ զգացմունքներով ոգևորված պատրաստի մարդիկ, որոնք ամենայն սիրով և յօժարութեամբ կը մշակեն, կը պարարտացնեն և արդիւնաւէտ կը դարձնեն մեր հասարակական կրթական խոպան անդաստանը։

Առանց հաստատուն գարանտիաների, նպաստաւոր պայմանների՝ աննարելի է ունենալ ժողովրդական ակտիվ գործիչների մի շօշափելի թիւ։

Ջէ որ վաղուց է անցել այն շրջանը, երբ միայն վերացական, ժողովրդասիրական իդէան ստիպում էր մի բուռն էնտուզիաստ գործիչներին իրանց ենթարկել ամեն տեսակ անհատական զրկանքների, նեղութիւնների և անլուր տանջանքների՝ վերադարձնելու ժողովրդին նրանից խլված, ոտնահարված իրաւունքները և նպաստելու կուլտուրայի առաջխաղացութեանը։

XX ծայրայեղ նիւթապաշտ դարում այսպիսի հերոս գործիչներ նոյնիսկ ճրագով անհնար է ճարել։

Գոյութեան անողոք կռւի երկաթեայ անսասան օրէնքները անխնայ ենթարկում, ստորացնում են անխտիր բոլոր անհատներին և ստիպում են գլխաւորապէս այդ կռւում սպառել իրան ույժերը, խելքը և էներգիայի ամբողջ թափը։ Եւ հազուագիւտ են ռուս գրող Զլատովրատսկիի նկարագրած «խելագարները», որոնք յանձն առնելով ամեն տեսակ նեղութիւններ, չարչարանքներ՝ մարմնով ծերացած, բայց հոգով անչափ արի՝ տանեն բուռն ժողովրդին սիրոյ և գիտակցութեան թանգագին մարգարիտներ…

Մեր չափազանց եռանդ, կրթված երիտասարդութիւնը, տարվելով բացառապէս անհատական ձգտումներով և յոյսերով, հրաժարվել է իր իսկական կոչումից՝ ժողովրդին ծառայելու նուիրական գործից։ Նրանք կեանքին նայում են գործնական մարդու տեսակէտից. մեր դպրոցական աննպաստ պայմաններով անչափ առատ կեանքը չէ կարող գրաւել, քաշել իրան քաղաքներից գործելու ընդունակութիւն ունեցող թարմ ույժեր։

Կրթական նոր սկսվող գործի անմիջական շահերը պահանջում են, որ նախ և առաջ մեր դպրոցական կեանքը մաքրվէր բոլոր բացասական կողմերից, դրվէր կանոնաւոր, ուղիղ շաւղի վրա և ապա նոր սպասել, յուսալ, որ մեզանում մի օր հրա պարակ կը գայ անկեղծ, միայն գործի ների մի խոշոր կօնտինգենտ։

Գիւղական ուսուցիչ

*) Տես «Մշակ» № 44.

ԺԱՄՀԱՐԵԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀԱՐՑԸ ԳԱՆՁԱԿՈՒՄ

Գիւղատնտեսներ Ալ. Քալանթար և Ա Աթանասեան ամսիս 11-ին տեղս կայաց ժողովում արծարծելով Ժամհարեան դպրոցի հարցը, առաջարկեցին ս. Յովհաննէս եկ. ծխականներին ընդհանուր համաձայնութեամբ եկեղեցուն պատկանող 500 դես. «Արափլու» կոչված հողամասից մօտ 250 դես. յատկացնել այդ օգտակար հիմնարկութեան համար. այդ դէպքում միայն գանձակեցիք կարող են շանսեր ունենալ իրան վիճակվելիք գիւղատնտեսութեան բարելաւման վերաբերեալ, որ այնքան կարևոր նշանակութիւն ունի մեզ մօտ։ Ցարգելի լիազօրները պարզեցին, որ կարելի է իւրաքանչիւր դեսեատինին վճարել մինչև 100 ր. Բնական է, որ այս հարցն առաջարկելով, նրանք ի նկատի ունենային այն, որ գանձակեցոց համար աւելի այժմէական և կարևոր նշանակութիւն ունի ոչ թէ փող քանակը, այլ այն մեծ պրցէսը, որ տեղի է ունենալու դպրոցի հիմնվելուց յետոյ։

Հարցը յոյժ կարևոր և հրատապ էր, տի և տեղիս փոխանորդ Լևոն վարդապետ ս. Յովհաննէս եկեղեցու միաբան քահանաներից իսկոյն պահանջելով նրանց չափահաս և իրաւատէր ծխականների ցուցակ իսկոյն զանազան տեղ՝ պատերին կպցն տուեց իր անձամբ գրած հրաւիրագրեր ամսիս 18-ին դպրոցի դահլիճում կայան լիք արտակարգ ժողովի առիթով։ Բ դրանից 80 անուանական հրաւիրագրեր էին ուղարկվել զանազան գիտակից ծխականներին. պլուս այս ամենին՝ երկու եկեղեցիներումն էլ եղել էին պաշտօնական բանացի ծանուցումներ «աղօթասէր» խում բազմութեանը։

Սպասվում էր, որ կիրակի օրվայ ժողով պիտի կրի մի տեսակ համագումարի գո ի նկատի ունենալով վերոյիշեալ նրբ և արտաքին պայմանները։

Սակայն, որոշված օրը մտնելով ժողովա տեղին, գտայ այստեղ 40—50 զանազան պարապմունքի անձանց։

Ամենակարևոր ույժը հասարակական գործերում—ինտելիգենցիան—մեր իրականութեան մէջ խորթացած դիրք է գրաւում։ Այդ դասակարգը, որ Գանձակում կազմվա է գլխաւորապէս գիմնազիայի և ռուսակա համալսարանների շրջանաւարտներից, ա բողջապէս իրան հեռու է պահում եկեղեցական համայնական գործերից։ Նրանք իրա կրթութեան տաճարներում «հայ» բառի նրա հետ կապված զանազան ճիւղերի մ սին գոնէ մասնակի գաղափար ունենալ բաղդից զուրկ լինելով, այսօր արհամա հանքով են խօսում «ծխ. ժողովի, դպրոցի, եկեղեցու» և այլ սրանց նման մարմիննե րի վերաբերեալ… Эхъ, приходское собрані стану ли я возиться съ какими то собр ніями прихожанъ. Ահա այս երջանիկներ սիրած ֆօրմուլան։

Այսպիսով ուրեմն գիտակից տարր փայլելով իր բացակայութեամբ (մի երկ բացառութիւնները յոյժ գովելի են), պարէզը մնում էր արհեստաւորներին, գեստերներին և ծերերին ու ոչ մի պարապմունք չունեցողներին։ Սրանցից առաջինները ինչպէս միշտ, այնպէս էլ այժմ ա խատում են խոյս տալ գործից. «Ցողնա մարդիկ ենք, ամբողջ օրը արհեստանոցու տանջվելով, հիմա էլ կարող ենք գնալ տեղ, ուր անգործ մարդիկ իրար օձիք բռնում». այս էլ նրանց պատճառաբանութիւնը։

Այգետէրերը, որոնց համար յոյժ կարևո և կենսալից հարց է Ժամհարեան դպրոց Գանձակում հաստատվելը, այս անգամ յա ձինս մի քանի «սպեցիալիստ» ներկայ ցուցիչների, պատուել էին ս. Յովհաննէս եկ. դպրոցի դահլիճում կայացած ժողովը։

Երկար չեմ ձգձգի. մօտ մի ժամ տև խօսակցութիւնը պարզում է, որ գիւղ տնտեսական դպրոցի կարևոր նշանակութիւնը գանձակեցիք դեռ ևս չեն ըմբռն Միւս կողմից էլ ներկայ եղող ծխականն րի սակաւութիւնը (մօտ 50-ից միայն հոգին էին իրաւասու) արգելք էր հանդ սանում որևէ հիմնաւոր վճիռ կայացնել։

Ստիպված եղան ժողովը յետաձգել յետոյ, հինգշաբթի օրվան, պարտաւորե նելով ներկայ եղողներին այդ դէպքում կարելույն շատ ծխականներ բերել և տալ դպրոց. հաշվելով, երևում էր, որ եթե ներկայ եղող 50 հոգին ամեն մէկը 8 ծխ կան բերի, կը ստացվի օրինական 400 ւը։ Ինչ արած, լաւատեսները 20-ից զօրով քարշ տալու սկզբունքն էլ է մեզ իր անտարբեր զաւակների ուղղները։

Բայց որովհետև Ալ. Քալանթարը կը գտնվի Մոսկվայում վերջնականապէս լուծելու Ժամհարեան եղբայրների դպրոցի տեղը հիմնելու հարցը և այդ դէպքում Գանձակը շնորհիւ իր հայազ բնակիչների անհետատեսութեան ու անփ թութեան կը զրկվի վերջնականապէս երկ նային այն մեծ բարիքից, այդ պատճառ էլ որոշվեց Ալ. Քալանթարի անունով հեռագիր ուղարկել Մոսկվա, յայտնելով հող յատկացնելու հարցը ստացել է դրակ լուծում։

Իսկ թէ իրօք ինչ արդիւնք կը տայ վաղուայ ժողովը, կը տեսնենք։ Խաչէթ

Գանձակ, 19 մարտի

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՅՈՎ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ԱՌԻԹՈՎ

Վաղարշապատ, 13 մարտի

Ամսիս 11-ին, կիրակի օրը, ճեմարանի դահլիճում եղաւ նախորդ կիրակվայ, ամսիս 4-ի, ժողովի շարունակութիւնը, որպէս գի տեղի ունենայ բանաստեղծ Յովհ. Յովհաննիսեանի յոբելեանը կատարելու առիթով յանձնաժողովի ընտրութիւնը։

Ալթունեան, Տօչեան և Աբրահամեան հրաժարվեցին յանձնաժողովի անդամ ընտրվելու քուէարկութիւնից, պատճառաբանելով որ ճեմարանի ուսուցիչները շատ են թեկնածուների մէջ, քան հասարակութեան ներկայացուցիչները, որպիսի հանգամանքը, ըստ հրաժարվողների, կարող է յետագայում ցանկալի աջողութեան խոչընդոտ լինել։ Հրաժարվում է և Վ. ք. Աղազադեանը, պատճառաբանելով որ գիւղում նա պէտք է ընտրել գործող և աջակից մարմին թէ դրամական և թէ այլ օգնութեան համար. «Ես այդ մարմնի մէջ կարող եմ մտնել և աւելի օգտակար լինել, քան յանձնաժողովի, որը իմ ոյժից վեր է»։ Հրաժարվում է նաև Կոստանեան։

Ս. Կանայեան.—Իմ կարծիքով՝ ձեր հրաժարվելով գործը կարող է կաղալ, որովհետև յանձնաժողովի անդամները պէտք է ընտրվեն այնպիսի անձնաւորութիւններ, որոնց՝ գրքից ճանաչեն, և ոչ թէ նրանց, որոնք անծանօթ են։

Գ. Ալթունեան.—Այդ դէպքում ես կառաջարկեմ ընտրել և Երևանից։

Աբրահամեան.—Որովհետև վանքից քիչ էին անցեալ ժողովում, պէտք է աւելացնել և վանքի ձեռնհաս հոգևորականներից։

Վ. ք. Աղազադեան.—Պ. պ. Ալթունեան, Տօչեան և Աբրահամեան հրաժարվում են, պատճառաբանելով որ, իրանց փոխարէն հասարակութիւնից անդամներ ընտրվեն։ Բայց նրանք մոռանում են, որ անցեալ բազմամարդ ժողովում նոյն հասարակութիւնն էր, որ իրանց շատ քուէ տալով ընտրեց թեկնածուներ, և ոչ թէ ուսուցիչները ընտրեցին։ Ուստի նրանց հրաժարվելով բակապէս անաջողութիւն կարող ենք ունենալ։

Վ. Փօթէյեան.—Պէտք է ընտրել այնպիսի անձնաւորութիւններ, որ պատիւ բերեն յոբելեարին. հասարակութիւնը ձեռնհաս է համարել ուսուցիչներին ու ընտրել է իբրև թեկնածուներ ձեզ և ընտրել է նոյնպէս և իր միջից։

Վերոյիշեալ ուսուցիչները պինդ մնացին իրանց հրաժարական վրա, ուստի ժողովականները անցնում են ընտրութեան։

Վ. ք. Աղազադեանը առաջարկում է հետևեալը. թեկնածուներից նրանք, որոնք շատ ձայն են ստացել (կէսից աւելի), համարել ընտրված, իսկ որոնք քիչ՝ դրանց քուէարկել։ Ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ ընդունվում է այս առաջարկը։ Այսպէս՝ ընտրված են համարվում 1) Ս. Կանայեան, 2) Մանուկ Աբեղեան (ճեմարանի ուսուցիչներ), 3) Յ. Մուշեղեան (Էջմիածնի սինօդի ծառայող), 4) Մ. Խոստիկեան (ճեմարանի ուսուցիչ) և 5) Փ. Մելիք-Օհանջանեան (սինօդի պրօկուրոր). իսկ քուէարկութիւնով ընտրվում են 6) Բարգէն վարդապետ, 7) Աբէլ աբեղայ, 8) տիկին Վ. Կոստանեան, 9) բժ. Զ. Տէր-Միքայէլեան և 10) Յ. Պետրոսեան (ճեմարանի ուսուցիչ)։ Բայց որովհետև սկզբունքով ընդունված էր, որ յանձնաժողովի անդամները պէտք է լինեն 11 հոգի, իսկ ընտրութիւնը մէկը պակաս տուեց, ուստի առաջարկվեց յանձնաժողովի անդամների թիւը չը սահմանափակել 11-ով, այլ մի քանի հոգի էլ Երևանից միացնել։

Սօտնիկեան առաջարկում է ընտրել 5 հոգի։

Գ. Ալթունեան.—Միացնելուն (կօօպտացիա) իրաւունք է տրվում միմիայն $^1/_3$ հրաւիրելու, և ոչ աւելի, որ կազմում է 3 հոգի։

Ժողովը որոշեց $^1/_3$-ը ընդունել։

Մոռացայ ասելու, որ յանձնաժողովին իրաւունք տրվեց ընտրել նաև պատւաւոր նախագահ։ Վ. ք. Աղազադեան

ՆԱՒԹԱՅԻՆ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

Բալախանի, 18 մարտի

Իւրաքանչիւր անգամ, երբ տարին լրանում է և ոտք է դրվում նոր տարու մէջ, նաւթահանքերի բանւորների շրջանում իբարանցում է առաջանում «նագրադ»-ային հարցի մասին։

Վերջին տարիներս նաւթարդիւնաբերական ֆիրմաների ինժեներները, տեսնելով բանւորութեան անկազմակերպ վիճակը, կարծես հին հաշիւներ են մաքրում ընդհանուր բանւորութեան հետ։ Ուժգին աւելացնելու հարցը արդէն մեռցրել են. տասը տարվայ ծառայող նա թէ հինգ, այդ միևնոյն է, ոչ միայն չեն աւելացնում, այլ և պակասեցնում են ռոճիկները բաւական չէ, զրկում են ունեցած տնտեսական յարմարութիւնից էլ։ Բանւորը խօսել չէ համարձակվում. նա իր ամբողջ աչքը տնկում է տարվայ վերջին, որպէսզի, որպէս ողորմութիւն, մի քանի րուբլի տեղս նագրադ ստանայ խաղէնից։

Այժմ նորից առաջ է եկել այդ նագրադի խնդիրը։ Շատ նաւթարդիւնաբերողներ, որոնք վճռել են չը տալ նագրադը, մինչև հին տարին լրանալը գրասենեակի դռանը կախում են յայտարարութիւն, որով յայտարարում են, որ «նագրադ չի տրվելու»... ինչպէս այդ արեց «Փարոս» ֆիրման և այլ մի քանի ֆիրմաներ։

Մի քանի օր առաջ Մանթաշեան ֆիրմայի բոլոր նաւթահանքերից ընտրված բանւորական մի պատգամաւորութիւն, թւով 10 հոգի, ներկայացաւ այդ ֆիրմայի նաւթահանքերի կառավարիչ ինժ. Ա. Ն. Աթաբէկեանին։

Պատգամաւորութիւնը պահանջում էր սովորական տարիների նման վճարել նագրադը, սակայն կառավարիչը պնդում էր, որ ինքը առանց Լ. Ա. Մանթաշեանի ոչ մի խօսք ասել չէ կարող, որ ինքը նոր է, չը գիտէ անցեալ տարիներում ինչ է եղել, և վերջը յորդորելով պատգամաւորներին խարհուրդ տուեց խրատական ձևով, որ համբերեն, հանգիստ կերպով իրանց գործերը կատարեն մինչև Լևոն Ալէքսանդրովիչի գալը, որը սպասվում է ամսիս վերջին, և խոստացաւ ամեն հնարաւոր միջոց գործ դնել բաւարարութիւն տալու։

Նոյն հարցերը բարձրացել են նաև այլ ֆիրմաներում։

Պէտք է նկատել, որ, ի նկատի առնելով անցեալը, գործաւորները տեղի էին ունենում ռոճիկների, բնակարանների հողի վրա, իսկ «իտալական» կոչված գործաւորը առաջ էր գալիս նագրադի անաջող հարցից յետոյ։

Անցեալ տարի ինչպէս Մանթաշեան ֆիրման, նոյնպէս և միւս ֆիրմաները վճարեցին, իսկ այս տարի, չը նայելով նաւթի գինը անսպասելի կերպով աւելացած լինելուն, քիչ ֆիրմաներ են համաձայն տալու. թէև մարտը վերջանում է, բայց դեռ ոչ ոք չէ տուել։

Բանւորութեան անհամեմատ մեծ %-ը սկզբունքով դէմ է «նագրադ» կոչված նուէրին։ Շատ է պատահել, որ այս կամ այն նաւթահանքի բանւորները հրաժարվել են այդ նագրադից, առաջարկելով որ փոխանակ նագրադի՝ իրանց ռոճիկը աւելացվի, մաքուր բնակարան տրվի, ճանապարհի ծախս կամ նրանց, որոնք հնարաւորութիւն չունեն ընտանիքը Բագւում կամ նաւթահանքերում պահելու, գոնէ տարեկան 20 օր կամ մի ամիս արձակուրդ տրվի։

Սակայն, պիտի խոստովանած, որ նագրադի վրա բանւորներին սիրահարեցնողը արդիւնաբերողներն են եղել և այդպիսով աշխատել են բանւորութեանը գործի հետ ամուր կապել, որպէսզի վերջինները աշխատեն, աւելի եռանդով գործեն։ Բանւորը, սակայն, տարվայ վերջին շարունակ էլ լսել է խաղէնից «մէտա եմ արել» խօսքերը, բայց չը նայած դրան՝ էլի ստացել է իրան հասանելիք չնչին %-ը։ Բանւորը այդ տեսնելով՝ առաջ է բերել, ինչպէս ասացի, «իտալական գործաւորի» սիստեմը։

Ըստ մեզ, ցանկալի էր նագրադը այս անգամ էլ տալ, իսկ ապագայում, փոխանակ նագրադի, բանւորի կեանքը բարելաւել՝ արձակուրդ տալով, մաքուր բնակարան յատկացնելով և այլն։

Նագրադը քիչ չէ. եթէ մի ֆիրմա տարեկան բանւորներին, ծառայողներին վճարում է 100,000 րուբլի ռոճիկ կամ աւելի, այդ ռոճիկի 10—25—30 կօպ. ամեն մի րուբլուն՝ նագրադ է տալիս, ուրիշ խօսքով՝ ռոճիկի 20% հաւաքար՝ եթէ մի բանւոր ամսը ստանում է 25 ր., նա միևնոյն ժամանակ 25 20 կ. րուբլուն տարվայ վերջում նագրադ է ստանում, ուրեմն ամսական 5 ր. նագրադ և 25 ր. ռոճիկ։ Բանւորը ուրախ կը լինի այդ 5 ր. ամսական (տարեկան 60 ր.) չը ստանալ, սակայն իրան թոյլ տան, առանց ռոճիկից և տեղից զրկելու, երկու տարին մի անգամ մի ամիս արձակուրդով գնալ հայրենիք՝ իր կնոջը և երեխաներին տեսնելու։ Բազմաթիւ են այնպիսի բանւորներ, որոնք 5 տարուց մինչև 10 տարի առաջ ամուսնացել, բայց շարունակ փող են միայն ուղարկում իրանց ընտանիքին, առանց նրա երեսը տեսնելու. որովհետև այդպիսի բանւորները եթէ գնան իրանց կնոջը և երեխային տեսնելու, այլևս տեղից պիտի զրկվեն։ Իսկ 25 ր. ռոճիկով Բագւի պէս տեղ ընտանիք պահել չի լինի։

Նրանց նագրադ չէ հարկաւոր, այլ մարդկային կեանք... Ս. Գարագաշ

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏՈՒՄ

«Մշակի» անցեալ տարվայ № 230-ում գրած էի, որ սեպտ. 30-ին մեր քաղաքային աւագի պաշտօնի համար ընտրված էր Գ. Արծրունի և նրան իբր օգնական՝ Գ. Բատիկեան, և աւելացրել էի, որ այդ ընտրութեան վերաբերմամբ բողոքներ են տրվել, ուստի գուցէ բեկանելու առիթներ լինեն։

Եւ իրաւ, ամբողջ 5 ամիս ձգձգվելուց յետոյ, քանի որ բողոքների վերաբերմամբ հարցումներ էր լինում ընտրութիւնների առիթով, փետր. 21-ին քաղաքային վարչութիւնը թուղթ ստացաւ Երևանի նահանգապետից, որ աւագի պաշտօնում ընտրված Գ. Արծրունին հաստատվում է իր պաշտօնում, իսկ նրա օգնական Գ. Բատիկեանի ընտրութիւնը բեկանվում է։ Ուստի առաջարկելով նոր քաղաքագլխին ստանալու գործերը նախկին աւագ Ստ. Բատիկեանից, նահանգապետը հրամայում է շուտով օգնականի ընտրութիւնը կայացնել։

Փետրվարի 25-ին նորընտիր աւագ Գ. Արծրունի ստանձնելով իր պաշտօնը, օգնականի ընտրութիւնը նշանակել էր մարտի 10-ին՝ շաբաթ, երբ ի միջի այլ հերթական հարցերի դրված էր նաև այդ ընտրութեան հարցը։ Ներկայ էին քաղ. վարչութեան անդամների ամբողջ կազմը, բացի մէկից, որը բացակայ է քաղաքից։ Թերթիկներով առաջարկվեցին քաղ. աւագի օգնականի համար նախկին աւագ Ստ. Բատիկեան, Կ. Տէր-Իսահակեան (այժմեան օգնական), Հ. Մալաքեան և Գ. Սինանեան։ Սակայն վերջին երեքը հրաժարվելով քուէարկվելուց, տեղի դրվեց միմիայն Ստ. Բատիկեանի համար, որը գաղտնի քուէարկութեամբ (12 ընդդէմ 2-ի) ընտրվեց քաղ. աւագի օգնականի պաշտօնի համար։

Մոռացայ ասել, որ նախ քան ընտրութիւնը նախագահ Ն. Տէր-Վարդանեան յայտնեց ժողովին, որ քաղաքային կանոնադրութեան 12-երորդ յօդուածի համաձայն մեղադրվողները իրաւունք չունեն ընտրվելու քաղ. վարչութեան մէջ ծառայելու համար, և որովհետև Ս. Բատիկեան մի ինչ որ գործի համար մեղադրվում է, ուստի նա այդ պատճառով ստորագրութիւն է վերցնելու Ստ. Բատիկեանից, որպէսզի ապագայում պատասխանատուութիւնից ինքը հեռու մնայ՝ նրան տեղի դնել թոյլ տալու վերաբերմամբ։ Սակայն Ստ. Բատիկեան տուեց իր ստորագրութիւնը, հաւաստիացնելով ժողովին, որ իր վրա բարդված մեղադրանքը չէ արգելում ընտրվելու այդ պաշտօնի համար, ուստի ինքն է պատասխանատու, եթէ ապագայում հարց բարձրացվի այդ վերաբերութեամբ։

Այնուամենայնիւ քուէարկողներից մէկը, որ երբէք հաշտ աչքով չէ նայել Ստ. Բատիկեանի գործունէութեան, հրապարակապէս յայտնեց ժողովականների առաջ, որ ինքը բողոքելու է այդ ընտրութեան մասին թէ նահանգապետին և թէ դատախազին։

Թէ ինչ կը լինի հետևանքը, այդ մասին ես գուցէ առիթ ունենամ գրելու իր ժամանակին։ Որսորդ

Նոր-Բայազէտ, 11 մարտի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ «Մշակի» հետևեալ համարը, Զատկի տօների պատճառով, լոյս կը տեսնի հինգշաբթի, մարտի 29-ին։

◆ «Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է $1^1/_2$ թերթից։ Բացի այդ՝ կցված է նաև յոբելեանական յաւելուած № 7։

◆ Ստացանք Մոսկվայից՝ Ա. Երիցեանից 3 րուբլի յօգուտ չքաւորների։

◆ Երկուշաբթի, մարտի 26-ին, բժ. Կարապետեանի այգում (Միխայլովսկի պր.) տեղի կունենայ հետաքրքրական ծրագրով առաջին գարնանային զբօսանքը՝ յօգուտ ս. Սարգիս եկեղեցու ծխական դպրոցի։

◆ Ժողովրդական համալսարանի վարչութեան հերթական ժողովը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի, մարտի 21-ի երեկոյեան։ Ժողովը որոշեց՝ 1) ընկերութեան օգտին կազմակերպել մի զբօսանք. 2) կազմակերպել դասախօսութիւններ և Նախալօվկայում, այնտեղի ժողովրդական թատրոնում, որի համար և բանակցութեան մէջ մտնել նրա վարչութեան հետ. 3) ապրիլի վերջերում տօնել Հերցենի ծննդեան 100-ամեակը։ Ինչ վերաբերում էր հայկական սեկցիայի վերակազմման հարցին, որ դըրված էր այդ երեկոյ, որոշում չը կայացաւ, որովհետև բացակայում էր վարչութեան կազմի մեծամասնութիւնը։

◆ Ներկայիս բանտարկված «Баку» թերթի խմբագիր Բ. Վերմիշեանը միջնորդութիւն է յարուցել իշխանութեան առաջ, որպէս զի իրան դրամական գրաւականով ազատ արձակեն։

◆ Յիշեցնում ենք, որ երեքշաբթի, մարտի 27-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում, նոյն հաստատութեան անդամների և հիւրերի համար կրկնվելու է Պետրոս Կարա-Մուրզայի համերգը։ Սկիզբն է երեկոյեան ժամը $8^1/_2$-ին։ Նոյն օրը համերգ կը տրվի նաև Բագւում, մասնիկի գներով, հանգուցեալ երաժշտագէտ Բ. Կարա-Մուրզայի մահվան օրվայ յիշատակին։ Նա վախճանվեց 1902 թ. մարտի 27-ին։

◆ Մեզ յայտնում են, որ Բ. Հ. Կուլտ. Միութեան գեղարուեստական սեկցիան նախապատրաստութիւններ է տեսնում Թիֆլիսում բեմ հանելու տաղանդաւոր երաժիշտ Զուհաճեանի յայտնի «Լէբլէբիջի-Հօր-հօր» օպերան, որը այս տարի խաղացվել է Բագւի բեմի վրա։

◆ Հանգուցեալ երաժշտագէտ Ի. Բատիլի յիշատակին հիմնված է մի թոշակ երաժշտական դպրոցում։

◆ Թիֆլիսի հասարակական ակումբը (Բորայի դահլիճ) այս տօներին կազմակերպում է հետևեալ էքսկուրսիաները։ Մարտի 26-ին՝ Լիսի հաւաքատեղին՝ տրամվայի Վերայի կայանը, առաւօտ ժամը $9^1/_2$-ին, մարտի 27-ին՝ Ուձօ, առաւօտեան ժամը $9^1/_2$-ին. հաւաքատեղին Փունիկուլեօրի վարի կայարանը։

◆ Թիֆլիս-Վլադիկավկազ կովկասեան ուսումնասիրական շրջանի հոգաբարձու Ն. Ռուդոլֆը, որ Պետերբուրգ էր գնացել պաշտօնական գործերով։

◆ Թիֆլիս-Բագու հեռախօսի գիծը ամսական 3000 րուբլի եկամուտ է տալիս։

◆ Քաղաքային դումայի իրաւասու ինժ. Ա. Ս. Բաբեանը մարտի 24-ին, Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեանի խնդրանօք, մեկնեց Պետերբուրգ և Մօսկվա, ուսումնասիրելու այնտեղի տրամվայների և ջրմուղների գործը։ Տրամվայների գործի ուսումնասիրութիւնը կապ ունի Թիֆլիսի տրամվայի գիծը քաղաքապատկան դարձնելու հարցի հետ։ Ա. Բաբեանը Մօսկվայում նմանապէս կը միջնորդէ, որպէսզի Թիֆլիսում ևս բացվի Մօսկվայի ժողովրդական բանկի ճիւղ, որ կօօպերատիվ հիմունքների վրա է դրված։ Նա Թիֆլիս կը վերադառնայ ապրիլի 7-ին։

◆ Լոյս տեսաւ «Տարազի» մարտ ամսվայ համարը, որին կցված է նաև Գ. Սունդուկեանի մահվան առիթով լոյս տեսած «Տարազի» արտակարգ յաւելուածը, որի մէջ տպագրված են հանգուցեալ մեծ դրամատուրգի նկարը, կոչը, կենսագրութիւնը և Պէպօյի պատկերը։ «Տարազի» մէջ զետեղված են, ի միջի այլոց, հանգուցեալ երաժշտագէտ Բ. Կարա-Մուրզայի, Պետրոս Ադամեանի և այլ պատկերներ։ Այս համարում մտնում է նաև մեր շնորհալի բանաստեղծ Յովհ. Յովհաննիսեանի «Իմ մուսան» խորագրով ոտանաւորը, որ հեղինակը նուիրել է Տ. Նազարեանին։ Հետաքրքրական են Գէորգ Չմշկեանի «Իմ թատրոնական յիշողութիւններից» յօդուածը, որ վերաբերում է գլխաւորապէս Ադամեանին։

◆ Մարտի 20-ին, Քութայիսում, իր բնակարանում կախվել է Քութայիսի աղջկանց յանուն ս. Նինայի դպրոցի տեսուչ Կ. Ղօղօբերիձէն։ Ենթադրում են, որ կախվելու պատճառը սաստիկ ջղայնութիւնն է։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կ. Պօլիս, 12/25 մարտ

Մեծանուն դերասանապետ Մնակեանի յիսնամեայ յոբելեանին արժանավայել ու արդիւնաւոր մասնակցութիւն մը կարենալ ունենալու մասին հեռաւոր բազմաթիւ համակիրներու կողմէ արտայայտուած ջերմ փափաքին գոհացում տալու համար, Պօլսոյ կեդր. կարգադիր մասնախումբս որոշած է, ի պատիւ վաստակաբեկ յոբելեարին տեղի ունենալիք հանդէսը՝ փոխանակ 1/14 ապրիլի, կատարել ապրիլ 29/12 մայիսի, կիրակի ցերեկ, դարձեալ Պերա՝ Վարիէթէ թատրոնին մէջ։

Ի դիմաց Մնակեան յոբելեանի կարգադիր մասնախմբին՝ Ներսէս Օհանեան

ՖԵԼԻԵՏՕՆ

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

(Զատկական նուէրներ, ձուեր, ձօներ, շնորհաւորանքներ)

Պետական Դումային. — Զատկական ձուի փոխարէն թուխսի ձուեր՝ Դումայի ապագայ կազմը որոշելու։

Կովկասեան պատգամաւորներին. —Երթայք խաղաղութեամբ և Տէր ընդ ձեզ։

Րօդզեանկօին, Շինգարեօվին, Միլիւկօվին և միւս գաստրօլեօր պատգամաւորներին.— Ծանապարհորդական ուղեցոյցներ դէպի մարդկանց սրտերը և տրամադրութիւնները։

Թիֆլիսի դումային.— Հարցաքննութիւն բիւջէտական թւաբանութիւնից։

Ձայնաւորներին. — Անձայն թւեր, ձայնեղ դէֆիցիտ, բազաձայն ֆինանսական ծրագիրներ։

Սուբէնեանցին.—Հեռագիրներ, հեռագիրներ, հեռագիրներ...

Մեսրոպին.—Որ բանը չեն հասկանում։

Կարապետին.—Մի գլխարտացիա «Աստրպատականը իբրև աքսոր և իբրև դրախտ» թեմայով։

Դուբեանին.—Ոչինչ շահեցանք և ոչինչ կորուսինք։

Արշարունու. — Հակակուսակցական կուսակցականութիւն։

Մանկունու.—Փառաւոր անփառունակութեան փառքը։

Պալաքեանին.—Կորցրած ծայրերը գտնել։

Բարեգործ. Ընկերութեան.— Ժողովարարութեան բեկորը։

Գիւղատնտ. Ընկերութեան.—Սեփական տան երազներ։

Դրամատիկականին.—Դրամ, դրամա, դրամատ։

Հրատարակչականին.—Տոմարը պարզած Պարզատումարի հրատարակութիւնը։

Որբանոցին.—Զինարուեստութեան դասընթացքներ։

Ուսուցչական Միութեան.—Ուսուցչական ֆօնդը դարձած կենդանի կապիտալ։

Ժամհարեաններին.—Գիւղատնտեսական դպրոցի հիմքը այսօրվանից։

Դաւիթեաններին.—Փորձնական կայարան առանց փորձանքի։

Բուդաղեանին. — Հետևորդներ միւս գիւղերի համար։

Ուստանողութեանը.— Ոգևորութիւնը շարունակված կեանքի մէջ։

Գրականագէտներին.—Միջոց մաքառելու պատմագրական կեղծիքների դէմ։

Զառամեալ ուսուցիչներին.— Կան ծերացեալ աղանակերպ։

Նկարիչներին.—Պատկերների ապաստարան Թիֆլիսում։

Դերասաններին.—Ամպլուա և անսամբլ բառերը գործադրված։

Իրաւաբաններին.—Գլուխ հանել ներկայ դատարաններում։

Գիւղատնտեսներին. — Տնտեսութիւն գիւղերում։

Տէրտէրներին.—Փոփոխեալ արծաթահնչիւն տօրնէք։

Թուրքահայերին. — Սահմանադրական բանակալութեան խօսքը վերլուծել։

Իտալային.—Յաղթութիւն ապառնալիքներով։

Պարսկաստանին.—Էլ չը խօսեց Աբաքը։

Չինաստանին.—Երկնային կայսրութեան մէջ երկրային բարեկարգութիւն։

Եապօնիային.—Բարեկամութեան դիրքերում։

Երիտասարդ-Թուրքերին.— Սահմանադրական Պարսկաստանի ուսուցումը։

Արարատին.—Արդեօք գալու է մի օր ժամանակ։

Էջմիածնին. — Շինութիւններ, շինութիւններ, գուցէ մի օր բարեշէն շինարար գործ։

Շուշուն.—Երկաթուղու շոգեշարժի առաջին սուլոցը մօտակայքում։

Ընտրող ժողովրդին.—Պատուէրներ և ցուցակներ Էջմիածնից։

Քամելէօններին.—Շուկայի «մազանգանը»։

Պրօվոկատօրներին.—Աղէֆի աւետարանը։

Աղնիւ հոգիներին.—Հայկական իրականութեան գժոխային փուշ ու տատասկը։

Զարգարեանին.—Արդեօք կայ միացած ազգագրական գօկ։

Սանդրօյին.—Սրտինդ լինի։

Մեր գրաշարներին.—Պարզ գրուածք բայց և հաճելի գրուածք։

Մեր ընթերցողներին. — Շնորհաւոր Զատիկ։ Վրձին

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ «Մշակի» ընթերցողներից երևի միայն մի երկու տասնեակ անձանց յայտնի է, որ մեր աստուածապահ Թիֆլիս քաղաքում հրատարակվում է «Մամուլ» անունով մի թերթ, շաբաթը մի անգամ, երկուշաբթի օրերը։ Թւում էր թէ շաբաթը մի անգամ մի փոքր թերթ հրատարակելով, խմբագիրները (որոնց թիւը աւելի է, քան բաժանորդներինը) ժամանակ և միջոց կունենան յօդուածները պատրաստել գէթ իրանք, եթէ ուրիշ տեղերից չեն գրում։ Բայց, ինչպէս երևում է, նիւթի այնքան պակասութիւն կայ, որ խմբագիրները ստիպված են նաև «հանաքներ» տալ, երևի այն համոզմունքով, թէ «դեմոկրատիկան» լինելու համար՝ հարկաւոր է անպատճառ բութ, տափակ հանաքներ ևս անել։ Այդ բութ, տափակ հանաքներից մինն էլ այն է, որ «Մամուլը» զարմանք է յայտնում, թէ ինչպէս է պատահել, որ «Մշակը» 39-րդ տարուց յանկարծ մտել է 41-րդ տարվայ մէջ։ Շատ պարզ կերպով, կը պատասխանենք մենք։ «Մշակը» հրատարակվել է 1872 թ. յունվարին. ուրեմն այսօր, երբ 1912 թիւն է, նա մտել է իր գոյութեան 41-րդ տարին։ Բայց մի անգամ սխալմամբ մի տարի պակաս է տպվել։ Այժմ, երբ այդ սխալը նկատվել է, նա ուղղվել է, ուրիշ ոչինչ, և այդ մասին նա հէնց իր՝ «Մշակի» մէջ յայտարարված է, որ, անշուշտ, կարդացել են «Մամուլի» հանաքչի խմբագիրները և, անշուշտ, նրանք այնքան բթամիտ չեն, որ չիմանան նոյնիսկ պատւական դասարանի աշակերտի իմացածը, այսինքն՝ երբ մի լրագիր սկսել է հրատարակվել 1872 թ., այժմ նա մտնում է իր գոյութեան 41-րդ տարին։ Բայց «Մամուլի» հանաքչի խմբագիրները մոռացել են մի արդարև ծիծաղելի հանաք անել, այն է, հարցնել, թէ այդ ինչպէս պատահեց, որ «Մամուլը» անցեալ 1911 թ. վերջին, հրատարակվելով միայն մի քանի համար, ուրեմն հազիւ գոյութիւն ունենալով մի քանի օր, յանկարծ 1912 թ. դառնում է 2 տարեկան և թերթի ճակատին տպվում է երկրորդ տարի։ Մէկն էլ կարող է կարծել, որ, արդարև, «Մամուլը» հրատարակվել է մի ամբողջ տարի և այժմ մտնում է իր գոյութեան երկրորդ տարին։ Ծի՛շդ որ հանաքչիներ։

◆ Իլլինօյս նահանգում այս օրերս հրատարակվեց յատուկ մի օրէնք կանացի զգեստի մասին՝ կանանց բարի համբաւը պահպանելու նպատակով։ Այդ օրէնքի հիմնական կէտերը այս են. 1) կանանց արգելվում է կրել վերին ու ներքին այնպիսի իւբկաներ, որոնց ծայրերը կանոնաւոր հագնելու ժամանակ բարձր են յատակից 15 սանտիմետրից ոչ պակաս. 2) անպայման արգելված է կրել այնպիսի զգեստներ, որոնք շատ պարզ ցոյց են տալիս կանացի ձևը. 3) կորսէտներ գործածել կարելի է միայն այն դէպքերում, երբ այդ անհրաժեշտ է առողջութեան համար, և կորսէտ կրելու իրաւունքը պէտք է վաւերացվի բժշկական վկայութեամբ. 4) արգելվում է ունենալ չափազանց կարճ թևեր և դէկօլտէ, թէկուզ ամենահամեստ չափերով. 5) այն կանայք, որոնք կերևան հասարակական տեղերում այնպիսի զգեստով, որ մերկացնում է մարմնի որևէ մասը, ի խախտումն վերոյիշեալ պահանջների՝ վճարում են 25 դոլլար տուգանք. 6) եռապատիկ տուգանք վճարում են այն կանայք, որոնք կերևան գրգռող զգեստով ծովի ափին կամ կուրօրտներում։

Խեղճ ամերիկուհիներ. ինչպէս են նրանք ենթարկվելու այդ սարսափելի դրակօնական օրէնքին։

◆ Ֆրանսիայում, Լիբուրն քաղաքում այս օրերս ծնվեց մի աղջիկ, որի մայրը 16 տարեկան է, մեծ մայրը՝ 33, մեծ մօր մեծ մայրը՝ 53, մեծ մօր մեծ մայրը՝ 71 և մեծ

մօր մեծ մօր մայրը՝ 88։ Այդ բոլոր «նախնիքները» կենդանի են և ցաւում են, որ չապրեց մինչև այդ հանդէսը նորածնի մեծ մօր մեծ մօր մեծ մայրը, որ 1911 թ. նոյեմբերին մեռաւ 105 տարեկան հասակում։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Կ. Պօլսի հայ-կաթօլիկ պատրիարք Թերզեանին գահընկէց անելը սպառնում է լուրջ միջադէպ առաջ բերել Թիւրքիայի և Վատիկանի միջև։ Բողոքելով Թիւրքիայի գործելակերպի դէմ, Վատիկանը մտադիր է հերետիկոս յայտարարել բոլոր այն հայերին, որոնք կը հնազանդվեն Բ. Դրան կողմից նշանակված նոր պատրիարքին։

✦ Ներկայումս Կ. Պօլսում ոչ մի Թիւրքական ընդդիմադիր լրագիր լոյս չէ տեսնում շնորհիւ բռնակալ «սահմանադրական» երիտասարդ-Թիւրքերի արգելքի։

✦ Կրակօվում «Celos Naroda»-ի մէջ տպված է մի նամակ Վարշավայից, որ հաղորդում է, իբր թէ Ռուսաստանը պատրաստութիւններ է տեսնում պատերազմելու Աւստրիայի հետ։ Նամակի մէջ բերված է Լեհական Թագաւորութեան մէջ ձեռնարկված պատերազմական միջոցների մանրամասն ցուցակը։ Նման տեղեկութիւններ տպվում են նաև Գալիցիայի լեհական լրագիրներում։

✦ Ի հերքումն արտասահմանեան յուզիչ տեղեկութիւնների, թէ Ռուսաստանը պատերազմի է պատրաստվում, Պետերբուրգից կարականապէս յայտնում են, որ ռուսաց կառավարութիւնը տրամադրված է միանգամայն հաշտարար ոգով։

✦ Օդեսսա են գնացել ինչ-որ կասկածելի յայտնի պարսիկներ, որոնք կարունակ էկս-շահի մօտ են լինում։ Դրանից հետևցնում են, որ Մահմէդ-Ալին նոր մտքումների մէջ է իր կորցված գահը նոր փորձով ձեռք ձգելու։

✦ Սև-ծովին երկաթուղին կառուցվելու է մասնաւոր դրամատէրերի ձեռքով, ի թիւս որոց մասնակցում են անգլիացիներ։

✦ Զուեթականար Բէգլերը, որ Կիէվի թատրօնում նուագում էր Ստոլիպինի դէմ կատարված մահափորձի օրը և վիրաւորվեց Բօգրօվի արձակած գնդակներից մինով, ներկայացրեց Կիէվի պահնորդական բաժանմունքին 15,000 րուբլու պահանջ, պատճառաբանելով որ աշխատանքի ընդունակութիւնը կորցրել է։

✦ Պետական Խորհրդի առաջին դեպարտամենտը որոշեց քաղաքացիական դատարանին յանձնել Կուլեաբկօյին, Կուրլովին և Սպիրիդօնովիչին։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

22 մարտի

ՌՕՍՏՕՎ Դ./Վ.։ Չերքակալութեանը գիմադրելու ժամանակ սպանվեց յայտնի աւազակ Զայկինը։

ՏԱՇԿԷՆՏ։ Եկաւ հողային բարեկարգութեան գլխաւոր կառավարիչը։

ԿԻԷՎ։ Դնէպրը վարարելով Սլոբոդկա կոչված քաղաքամասում ծածկել է շատ փողոցներ, շուկան և տները։

ՆԻԿՕԼԱԵՎ։ Հրդեհը ոչնչացրեց գիմնազիան իր եկեղեցով, մեծ դահլիճով, գրադարանով, ֆիզիքական կաբինետով։ Կրակը հանգցնելու ժամանակ մի քանի հրդեհաշէջներ և նաւաստիներ տուժեցին։ Վնասը 150,000 րուբլի է։

ԿՐԵՄԵՆՉՈՒԳ։ Այրվեց Ռաբինովիչի գործարանը։ Վնասը աւելի քան 100 հազար րուբլի է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Վեցերորդ միջազգային հրդեհաշէջների կօնգրէսը Պետերբուրգում գումարվելու է մայիսի 20-ին։

ՕԴԵՍՍԱ։ Սլօբօդկա կայարանի մօտերը չարագործները քնեցնելով վագօնի մէջ գործարանատէր Լուկեանօվին յափշտակեցին 26,000 րուբլի։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Высочайше Утвержденное Русское Общество Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Չմեռային երթևեկութիւն

ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից

I Փօստային-մարդատար օգենաւերը.
Երեքշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով
Հինգշաբթի » 1 » » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի »

II Մարդատար օգենաւերը.
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » » »

III Մարդատար-ապրանքակիր օգենաւերը.
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՕՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի, Բօլգարիայի, Մակեդօնիայի, Սերբիայի, Անատօլիայի-

Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանօնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ-Րիգա, Լիբավա և Րէվել։

Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում, Վելիամինովսկայա փողոց, № 18.

Հեռախօս № 11.

Ընդունվում են և ապահովագրվում են ապրանքներ ձեռնտու պայմաններով։

Գործակալ՝ Մ. Խ. Սուլխանեանց

(Հ.) 0—41

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-Ի ՆԵՐԱՐԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Գ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական վիրաբուժութեան և միզամեռ. հ.։
Գ. Ց. ԶՈՒՐԴԻՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ — 1—2 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—28

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

№4711 ՄԱԶԵՐԻ ՆԵՐԿ

Ընկուզեայ էկստրակտից

ներկում է մազերը արագ և հիմնաւոր, նայած ցանկութեան, քնքոյշ շիկագոյնից սկսած մինչև կատարեալ սև։ Անվնասակար լինելը երաշխաւորված է։ Մի սրուակը 1 ր. 20 կ.։ Մեծադիրը 2 ռուբ.։

Պարֆիւմերիա № 4711 Ֆերդ. Միւլհենս

Մատակ. Նորին Մեծութ. Ռուսաց Բարձր Դրան

ԿՅՕԼՆ Ռ. վ. ● ՌԻԳԱ հիմնված 1792 թ.

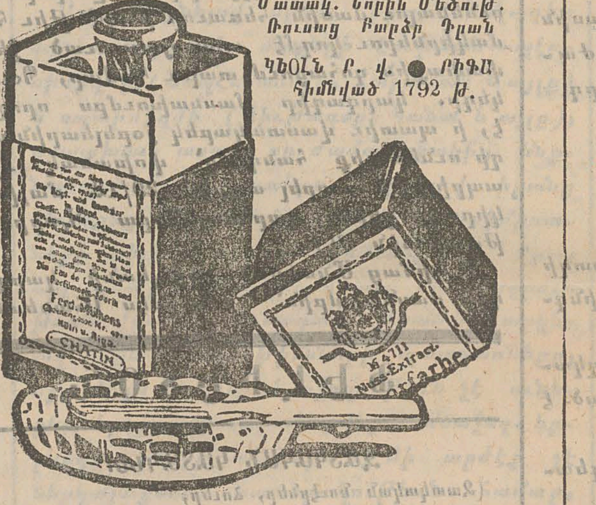

(М. 28759/28782) 7—7

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Տ. ԳԷՈՐԳԲԷԳԵԱՆ

Աչքի հիւանդութիւններ

Առաւօտեան ժամը 10—1.
Երեկոյեան ժամը 5—7.
Վելեամինովսկայա փողոց, № 8.

(Կ. Հ.) 416. 100—91

ԲԺԻՇԿ

Ց. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ (Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)
Ընդունե- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը
լութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը
Բէբուտովսկայա, № 66.

(Շ.Ե.) 130. 100—83

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԵՐԵԽԱՅՈՑ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առանձնապէս ՍՏԱՄՈՔՍԻ և ԱՂԻՔՆԵՐԻ

Ընդունելութիւնը) 10—11 ժ. առ. (երեխաների)
ամեն օր) 5—7 ժ. երեկ. (ընդհանուր)
Միքայէլեան փող., № 36. տէլէֆօն 388.

(Չ.ու.Կ.) 761. 100—92

ԲԺԻՇԿ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Մասնագէտ սիֆիլիս (606), միզասեռական վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։

Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Սօլօլակ, Բէբուտովսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տէլէֆօն № 1175.

(Ե. Հ.Կ.) 888. 100—81

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

I հատոր. Հրատ. „ՊԱՆԹԷՕՆԻ"

Գինն է 1 ռուբ.

Դիմել գրավաճառներին կամ Москва, Оружейный пер. д. Ганшина, кв. 15. П. Макинціану.

(Օ. Մ.) 148. 10—8

Золотая медаль Лондонъ 1893 г.

ОСТЕРЕГАТЬСЯ ПОДДѢЛОКЪ! ПРОВИЗОРА Г. Ф. ЮРГЕНСЪ БОРНО-ТИМОЛОВОЕ МЫЛО отъ ПОТА, ЗАГАРА, ВЕСНУШЕКЪ, УГРЕЙ, ПРЫЩЕЙ И ЖЕЛТЫХЪ ПЯТЕНЪ. БЛАГОВОННОЕ ТУАЛЕТНОЕ МЫЛО ВЫСШАГО ДОСТОИНСТВА. ПРОДАЕТСЯ ВЕЗДѢ 1/1 кус. 50 к. 1/2 кус. 30 к.

Главный складъ у Г. Ф. Юргенсъ, Москва.

(М. 5874) 24—6

ՀՕՆՕՐՐԷԻ ԴԷՄ
(ՏՐԻՊՊԷՐ)

Փորձված միջոց

ՍԱՆՏՕ-ԿՈՒԲԷԲՕԼ

Ներգործում է արագ և հիմնովին բուժում է սուր և քրօնիկական տրիպպէրը։ Իսկականը մետաղեայ արկղիկներում՝ մեր դեղատան արձանով կնիքով, 32 կապս. պարուն. արկղ—1 ր. 25 կ., 50 կապս.—1 ր. 75 կ.։ Դեպօն՝ С.-Петербургъ. Подольская аптека. Подольская 1—81.

Ուղարկ. ենք վերադիր վճ.։ Ճանապարհածախսը ըստ պօստ. սակագնի։ Գտնվում է նաև ամենալաւ դեղատն. և դեղավաճառանոցներում։

(Կ.) (П. 34615) 20—8

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿՆԻԿԱՐՄԱՏԻ ՇԱԼՎԱՐԸ

ԿԱՄ ՄՕԴՆԻ ԻՒՐԿԷՆ վօդըվիլը,

հեղինակութիւն Ա. ՏԱՅԵԱՆԻ, գինը 20 կօպ.։ Ծախվում է Թիֆլիսում «Գուտտենբերգ», «Կենտրօնական», «Գիր», «Կովկասեան» և «Նոր-Դեանք» գրախանութներում և հեղինակի մօտ՝ Թիֆլիս, Семеновская ул. № 9. Ինձ դիմողները ուղարկեն նաև 15 կօպ. մարկա ճանապարհի և այլ ծախսերի համար։ Քումարով գնողներին հեղինակն անում է 30—50 հատին 25% զեղչ, 50—100 հատին 35% զեղչ, 100-ից բարձր 45%։ Ուղարկվում է նալօժով (անպայման ուղարկել կանխավճար)։ Ծախվում է նաև «Դաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարան», նկարներով ու բէցէպտներով, գինը 50 կօպ.։

(Հ. Կ.) 181. 10—2

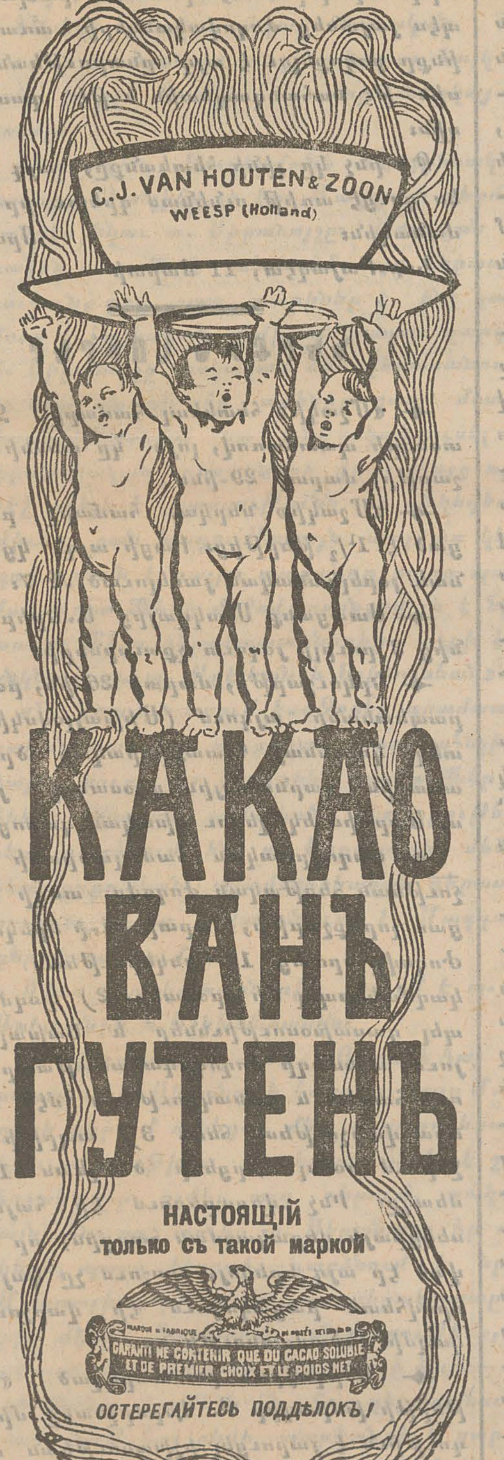

Главный складъ у Торговаго Дома Гебертъ фонъ ШВАРЦТАЛЬ и К°, Одесса.

(М. 466890) 8—5

ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս.-Ի

Նոր լոյս տեսած գրքոյկները.

«Վէրք Հայաստանի» գրքի գոհարներից, գինը 10 կօպ.։

«Սիրտ» գրքից «Մնողների նամակները որդուն», 15 կօպ., հեղինակի պատկերով։ Դիմել Թիֆլիսի գրախանութներին, ու վաճառվում են նրա միւս գրքերը.—«Մովինար», 25 կ., «Շէն թագաւոր», 25 կ., «Երկու աղբրացեղ», 30 կ., «Աստուած աղքատի կերպում», 20 կ., «Հէքիաթներ», 30 կ., «Երկու գրոյց», 30 կ., «Անմեռ աշխարհ», 8 կ., «Գալօ աֆօ», 12 կ., «Ազգային առակներ», 30 կ., «Սրտաշահ բաներ», 20 կ., «Մերերի զրոյցներ», 20 կ., «Աստծու դատաստան», 5 կ., «Աստուած չը ճանաչող», 10 կ., «Ժամանակը ոսկի», 40 կ., «Քաջ Աղասի», 25 կ., «Սասունցի Ցօնսոն», 30 կ., «Խուլ Խաչիկ», 25 կ., «Ժողովածու երկերի», 50 կ., «Վարդան ու Ղեոնդ», 30 կ., «Սիրտ» գրքից ինն պատմութիւն, 40 կ.։

Հեղինակի հասցէն՝ Միքայէլեան փ. № 82.

(Ա.Օ.) 177. 10—4

Լոյս տեսաւ

ՄԱԿԱՐ ՎԱՐԴԻԿԵԱՆԻ

„ՏԱԻԻԴ"

մանկական երգարանը, դաշնակցութեամբ պիանօյի։

Գինը 50 կօպ.

Դիմել՝ Тифлисъ, музыкальный магазинъ Сузанаджянцъ.

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ ՏՆԵՐ

Նիկօլաեվսկայա փողոցի վրա՝ № 37, Տուրգենեվսկայա փող. վրա՝ № 2 և 4, Աւճալսկայա փող. վրա՝ № 55, Պսկօվսկայա փող. վրա՝ № 3։ Ծախվում են նաև՝ ՆԵՐԴԱՆՆԵՐ—Մնախում և Արմեանսկի բազարի մօտ, ԱԵԳԻ—Կասպի կայարանի մօտ, և 10 ԴԵՍ. ՀՈՂ ու ՄԻ ՏՈՒՆ—Կօջօրում։ Ամեն օր դիմել առաւ. ժամը 9—12-ը „Օրիանտ" հիւրանոցը № 11.

(Օ.Մ.) 147. 10—8

ՀՕՆՕՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԷՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ

„SALO—ՊԻՉԻԼԻՆ"

Ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցված է արկղիկին։ Իսկականը մետաղեայ արկղներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։

Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր և թէ յարատև բնոյթ ունեցող դէպքերում և կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ բորբոքը։

ՊԱՀԵՍՏ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.

Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախսը պօստային սակագնով։

Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների վաճառանոցում։

(Կ.) (П. 23620) 52—12

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„Հայ գրականութիւնը եւ նրա ներկայացուցիչները"

վերնագրով աշխատութեան, որ ընդգրկում է մեր (հին և նոր, ռուսահայոց և Թիւրքահայոց) ամբողջ գրականութիւնը՝ քննադատական վերլուծումներով և նոր հայեցակէտներով։ Այս ընդարձակ լրիւ և սիստեմատիկ պատմութեան մէջ հանդէս են բերված հայ մտքի բոլոր ներկայացուցիչները իրանց լուսանկարներով, կենսագրականներով և գործերի յիշատակութիւններով։ Ամբողջական գործը լոյս կը տեսնի մի մեծածաւալ հատորի մէջ, բաղկացած վեց հազար (6000) էջերից և 25 հատորներից։ Ամեն գրականասէր հայ մարդու համար անզանի կարեւոր զարդ կարող է կազմել 23 տարիների ուսումնասիրած այս քրտնաթոր աշխատութիւնը։ Օրինակի գինը արժէ 10 ր., լոյս տեսնելուց յետոյ 25 ր.։ Պատեհ առիթից թող շտապեն օգտվել բաժանորդները։ Նուէրների մասին ժամանակին տեղեկութիւն կը տրվի լրագրութեան մէջ։

Հասցէ՝ Камарлю (Эрив. губ.), Арм. Церкв. приходс. училище. Старшему учителю Григорію Баласанянъ.

Ամերիկայում լոյս է տեսնելու

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՆՃԱՐԸ»

որի մէջ մտնելու են հետևեալ պօէմները՝ մշակված և բարեփոխված. 1) «Ռստամ և Սալման», 2) «Ասլի-Մելիք և Սանասար», 3) «Առիւծաձև Մհէր», 4) «Սասունցի Դաւիթ», 5) «Պստիկ Մհէր», 6) «Ծօծկանեցի Խուդին», 7) «Գիւղի հերոսը» (որ այժմ հրատարակվում է «Տարագում») և 8) «Որբիկների արցունքները»։ Շուրջ 1200 էջ, գինը 3 ր., լոյս տեսնելուց յետոյ 5 ր.։ Դիմել ինձ՝ Ղամարլուի ծխական դպրոց։

(Կ.) 189. 2—1 ԳՐԻԳՈՐ ԲԱԼԱՍԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՎԷՊ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՕՇ

ԿԱՐԱ-ԴԱՐՎԻՇԻ

(Յակօբ Դեմջեան)

ԳԻՆՆ Է 50 Կ.

(Հ.Կ.)

Վաճառվում է բոլոր գրավաճառանոցներում, իսկ Բագու—„Сотрудникъ" գրավաճառանոցում։

Հեղինակից բերել տալը ճանապարհածախս չէ վճարում։ Վերադիր վճարով 65 կօպ.։ «Ռուս նորագոյն գրողներ» (Սերիա՝ վեց գրքոյկ—Սօլօգուբ, Անդրէեվ, Այզման, Կուպրին, Մօրօզօվա, Դիմօվ) հետը միասին վերադիր վճարով 85 կօպ.։ Тифлисъ, Іерусалимскій пер. № 12.

Պատրաստվում է տպագրութեան նոյն հեղինակի ֆէլիէտօնները՝ «Գծեր, ներկեր» և պատմուածքների ժողովածուի առաջին հատորը՝ «Կանթեղներ» վերնագրով։

183. 10—2

Արսէն Տէրտէրեան

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ, Հայրենի եզերքի քնարերգուն. . . . . 30 կ.
Վ. ՏԷՐԵԱՆ, Ցնորքի, ծարաւի և հաշտութեան երգիչը. . . . . 25 կ.
ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Հայ բնտանիքի և ինտելիգենտի վիպասանը. . . . 75 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжному магазину „ГИРЪ".

Նոյն գրավաճառանոցում վաճառվում են

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ, Վ. ՏԷՐԵԱՆԻ և ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ երկասիրութիւնները։

Գրավաճառանոցի ցուցակն ուղարկվում է ՁՐԻ։

(Կ.) 188. 2—1

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

Վաճառվում են հետևեալ հրատարակութիւններից

1) ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, հատոր I . . . . գ. 1 ր. —
2) ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ, Վրժենի, I և II հատորներ . . . . 1 ր. 50 կ.
3) ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . — 50 կ.
4) ՋՀՈՒԴ-ՔՈՒՇԱՆ, վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . . 1 ր. —
5) ՄԻ ԱՄԻՍ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ, Հ. Առաքելեանի . . . . — 40 կ.
6) ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգօյի, Թարգմ. Արշակ Սաֆարեանի 1 ր. 50 կ.
7) ԱՆԴԷՐՍԸՆԻ ՀԷՔԻԱԹՆԵՐԸ, Թարգմ. Տ. Զալէնի . . . — 50 կ.
8) ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, Լէօի, հատոր I, երկրորդ տպ. . 1 ր. 20 կ.
9) ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ, Արշ. Մխիթարեանի . . . . — 40 կ.
10) ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բօրդօյի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի . — 60 կ.
11) ՏՆԱՅԻՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ, բժշկպ. Գ. Բաբեանի
I հատոր, Բնախօսութիւն եւ անդամազննութիւն . . . 1 ր. —
II » Հիւանդութիւններ (վարակիչ, ներքին, կաշուի), դեղարան, բառարան . . . . 1 ր. 60 կ.
12) ՁԵՌՆԱՐԿ տրամաբանութեան, հոգեբանութեան, բանահիւսութեան, Հ. Առաքելեանի . . . . — 50 կ.
13) ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆԵՑՈՒԿՆԵՐԸ, Հ. Իբսէնի, Թարգմ. Լ. Բաբայեանի — 50 կ.
14) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի . 1 ր. —
15) ՆՈՐ ԿԵԱՆՔԻ ՇԵՄՔՈՒՄ, դրամ. էտիւդ գաւառ. կեանքից, Ա. Ք.-ի — 40 կ.
16) ՆՇԱՆՎԱԾՆԵՐ, պիէս 3 գործ., Ալ. Աբէլեանի . . . . — 60 կ.
17) ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Լ. Ն. Տօլստօյի, Թարգմ. Սուլխաթեանի . — 30 կ.
18) ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍ (Չինական իմաստութիւնը), Լ. Ն. Տօլստօյի խմբագրութեամբ կազմեց Ա. Բուլանժէ, Թարգմ. Սուլխաթեանի . . — 7 կ.
19) ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ ՄԱՀՕՄԷԴԻ, ընտրված Լ. Տօլստօյի, Թ. Լ. Դանիէլեանի — 5 կ.
20) ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ ողբացեալ Արփիար Արփիարեանի . . . — 40 կ.
21) ՄԻ ՀՆՁԻՒՆԻՆ ՄԻ ԳԻՐ (վեպագրութիւն), Ստ. Մալխասեանցի . — 20 կ.
22) ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, Մուշեղ եպիսկոպոսի — 35 կ.
23) ՃՈՐՏԵՐԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ, նկարներով . . — 15 կ.
24) ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ, Ե. վ. Տէր-Մինասեանի — 25 կ.
25) ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ, Թարգմ. Մ.-ի — 15 կ.
26) ՃԱՊՕՆԻԱ կամ Ծագող Արեգակի երկիրը, Գ. Ի. Շրէյդէրի . . — 25 կ.
27) ՄԻԼՏՕՆԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գրական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի . — 30 կ.
28) ԳԱԼԻԼԷՅԻ ԿԵԱՆՔԸ եւ գիտական գործունէութիւնը, Հ. Առաքելեանի — 25 կ.
29) ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԵՐԲԵՄՆ ԵՒ ԱՅԺՄ, Լէման Հաուպտ, Թարգմ. Ի. Յարութիւնեանի . . . . — 20 կ.

Նրանք, որոնք կը դիմեն մեզ՝ պահանջելով վերոյիշեալ գրքերից 5 րուբլուց բարձր գումարի՝ կը ստանան 25% զեղչ։ 10 ր. բարձր գումարի պատուէր տուողներն ստանում են 30% զեղչ։

«Մշակի» բաժանորդներից նրանք, որոնք վերոյիշեալ բոլոր գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն, կը ստանան 40% զեղչ։

ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽՍԸ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱ։ 50—8

ԱԿՑԻՕՆԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ս.-ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԼԱԲՕՐԱՏՕՐԻԱ

Իզմայլօվսկի պր., № 27.

Պարիզ 1900 թ. ՈՍԿԷ ՄԵԴԱԼՆԵՐ Նիժնի-Նովգորոդ 1896 թ.

ՄԱԶԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՔԻՆԱՅԻ ՋՈՒՐ

Ս.-Պետերբուրգի Բժշկական Վարչութեան կողմից թոյլատրված է պատրաստել և վաճառել այդ ջուրը որպէս հակառողջապահական ոչինչ չը պարունակող իր մէջ։

Գլխաւոր պահեստը. Кавказское Т-во Торговли Аптекарскими Товарами—Тифлисъ, Баку, Батумъ.

(26) 4—3

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.